

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FARMAKOĞNOZİ ANABİLİM DALI
FİTOTERAPİ PROGRAMI

BAFRA (SAMSUN) HALK İLAÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ecz. Elif KARCI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İlhan GÜRBÜZ

ANKARA
Mayıs - 2013

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Farmakognozi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
çerçevesinde yürütölmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 13/05/2013

İmza

Prof. Dr. Turhan BAYKAL
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. İlhan GÜRBÜZ
Gazi üniversitesi

Prof. Dr. Galip AKAYDIN
Hacettepe Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	I
İçindekiler	II
Şekiller	VI
Tablolar	VII
Ekler	VIII
Önsöz	IX
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Bafra İlçesi Hakkında Genel Bilgiler	3
2.1.1. Konumu, Coğrafyası, İklimi	3
2.1.2. Sosyoekonomik Durumu	4
2.1.3. Bitki Örtüsü	4
2.2. Samsun ve Yakın Çevresinde Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları	6
2.2.1. Samsun' da Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları	6
2.2.2. Samsun'un Yakın Çevresinde Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları	6
3. GEREÇ VE YÖNTEM	8
3.1. Gereç	8
3.2. Yöntem	8
3.2.1. Saha Çalışmaları	8
3.2.2. Herbaryum Örneklerinin Temini, Uygun Şekilde Muhafazası ve Bitkilerin Teşhisi	11
3.2.3. Bulguların Değerlendirilmesi	15

4. BULGULAR	16
4.1. Bafra’da Kullanılan Bitkisel Kaynaklı Halk İlaçları	16
4.1.1. Yerleşim Birimlerine Göre Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler	16
4.1.2. Monograflar	22
Monograf no 1: <i>Allium cepa</i> L.	23
Monograf no 2: <i>Allium porrum</i> L.	26
Monograf no 3: <i>Allium sativum</i> L.	27
Monograf no 4: <i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>coelopoda</i>	29
Monograf no 5: <i>Brassica oleracea</i> L.	30
Monograf no 6: <i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	32
Monograf no 7: <i>Clematis</i> sp.	33
Monograf no 8: <i>Cornus mas</i> L.	34
Monograf no 9: <i>Corylus maxima</i> Miller	35
Monograf no 10: <i>Crepis foetida</i> L. subsp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak	36
Monograf no 11: <i>Cydonia oblonga</i> Miller	37
Monograf no 12: <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	40
Monograf no 13: <i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	41
Monograf no 14: <i>Ficus carica</i> L.	42
Monograf no 15: <i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	43
Monograf no 16: <i>Helianthus annuus</i> L.	44
Monograf no 17: <i>Hypericum perforatum</i> L.	46
Monograf no 18: <i>Juglans regia</i> L.	48
Monograf no 19: <i>Laurocerasus officinalis</i> Roemer	50
Monograf no 20: <i>Laurus nobilis</i> L.	51
Monograf no 21: <i>Lavatera punctata</i> All.	52
Monograf no 22: <i>Lycopersicum esculentum</i> L.	53
Monograf no 23: <i>Malva neglecta</i> Wallr.	54
Monograf no 24: <i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli	55
Monograf no 25: <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	56

Monograf no 26: <i>Mentha piperita</i> L.	57
Monograf no 27: <i>Mespilus germanica</i> L.	59
Monograf no 28: <i>Morus nigra</i> L.	61
Monograf no 29: <i>Nerium oleander</i> L.	62
Monograf no 30: <i>Nicotiana tabacum</i> L.	63
Monograf no 31: <i>Olea europaea</i> L.	64
Monograf no 32: <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i>	66
Monograf no 33: <i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill	67
Monograf no 34: <i>Phaseolus vulgaris</i> L.	68
Monograf no 35: <i>Pinus</i> sp.	69
Monograf no 36: <i>Plantago lanceolata</i> L.	70
Monograf no 37: <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange	71
Monograf no 38: <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i>	73
Monograf no 39: <i>Prunus</i> sp.	74
Monograf no 40: <i>Prunus avium</i> L.	75
Monograf no 41: <i>Punica granatum</i> L.	76
Monograf no 42: <i>Quercus frainetto</i> Ten.	77
Monograf no 43: <i>Rosa canina</i> L.	78
Monograf no 44: <i>Rubus</i> sp.	80
Monograf no 45: <i>Rubus discolor</i> Weihe & Nees.	81
Monograf no 46: <i>Rumex</i> sp.	82
Monograf no 47: <i>Salix babylonica</i> L.	83
Monograf no 48: <i>Salvia forskahlei</i> L.	84
Monograf no 49: <i>Sambucus ebulus</i> L.	85
Monograf no 50: <i>Sedum</i> sp.	87
Monograf no 51: <i>Sedum pallidum</i> Bieb.	88
Monograf no 52: <i>Solanum tuberosum</i> L.	89
Monograf no 53: <i>Tanacetum corymbosum</i> (L.) Schultz subsp. <i>cinereum</i> (Gris.) Hayek	91
Monograf no 54: <i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz Bieb.	92
Monograf no 55: <i>Teucrium polium</i> L.	93

Monograf no 56: <i>Thymus</i> sp.	94
Monograf no 57: <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	95
Monograf no 58: <i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don.	97
Monograf no 59: <i>Triticum</i> sp.	98
Monograf no 60: <i>Urtica dioica</i> L.	100
Monograf no 61: <i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.	103
Monograf no 62: <i>Zea mays</i> L.	105
4.1.3. Herbaryum Örneği Temin Edilemeyen Bitkilere Ait Bilgiler	107
4.1.4. Bafra'da Şifa Amacıyla Kullanılan Hayvansal Kaynaklı Materyaller	109
4.1.5. Bafra'da Şifa Amacıyla Kullanılan Diğer Materyaller	114
4.1.6. Halk İlacı Bilgisi Olmayanlar	117
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	121
6. ÖZET	132
7. SUMMARY	133
8. KAYNAKLAR	134
9. EKLER	143
Ek-1: Bafra İlçesinde halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin bilimsel adlarına göre alfabetik sıralaması ve herbaryum numaraları	143
Ek-2: Teşekkür	148
10. ÖZGEÇMİŞ	149

ŞEKİLLER

**Sayfa
No**

Şekil 1: Davis'in grid kareleme sistemine göre Samsun ve Bafra'nın Türkiye haritasındaki konumu	5
Şekil 2: Bilimsel gezilerin yapıldı köylerin haritası (halk ilacı bilgisine ulaşamayan köyler mavi renkle belirtilmiştir)	9

TABLÖLAR

	Sayfa No
Tablo 1 : Düzenlenen saha çalışmaları ve tarihleri ve gidilen yerler	12
Tablo 2 : İstasyon numaralarına göre bitkisel kaynaklı halk ilaçları	17
Tablo 3 : Herbaryum örneği temin edilemeyen bitkilere ait derlenebilen bilgiler	107
Tablo 4 : Saha çalışmaları tespit edilen hayvansal kaynaklı halk ilaçları	110
Tablo 5 : Bafra'da halk ilacı olarak kullanılan diğer materyallerin listesi	114
Tablo 6 : Saha çalışmaları esnasında elde edilen bilgilerden halk ilacı bilgisi olmayanlar	118
Tablo 7 : Mülakat yapılan kişilerin çeşitli konu başlıklarına göre dağılımı	121
Tablo 8 : Bafra'da halk ilacı olarak kullanılan bitkiler ve familyaları	123
Tablo 9 : Bitkilerin halk ilacı olarak kullanılan kısımlarının sayı ve oranları	125
Tablo 10 : Bitkisel kaynaklı halk ilaçlarının hazırlanış şekiller ve uygulama yolları	126
Tablo 11 : Hastalık gruplarına göre kullanılan halk ilacı sayısı	127
Tablo 12 : Yurdumuzda daha önce halk ilacı kullanımı bulunan çeşitli bitkilerin Bafra'da tespit edilen yeni kullanımları	129

EKLER

Sayfa No

Ek-1: Bafra İlçesinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkilerin Bilimsel Adlarına Göre Alfabetik Sıralanması ve Herbaryum Numaraları	143
Ek-2: Teşekkür	148

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Samsun'un Bafra İlçesi'nde halk arasında şifa amacıyla kullanılan öncelikle bitkisel olmak üzere hayvansal, mineral vb. materyallerin hangi rahatsızlığa karşı nasıl kullanıldığına dair bilgiler, yapılan saha çalışmaları ile araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler, çalışmaya kendi rızası ile katılmak isteyen yerel halkın ifade ettiği şekline bağlı kalınarak tez düzeninde derlenmiştir. Bu tez, seçilen alanda kırsal kesimde günümüze kadar unutulmadan intikal edebilmiş olan halk ilacı kullanımlarının tespit edilerek kayıt altına alınabilmesi, yani yok olmasının önüne geçilmesine yöneliktir. Diğer bir deyişle, bu çalışmada yer alan kullanımların bilimsel açıdan değerlendirilmesi yapılmamış olup, sadece halkın ifadelerine dayanmaktadır. Çalışmamızda yer alan bilgiler, ancak daha ileri araştırmalar yapılmasında bir kaynak teşkil edebilmesi açısından yapılmış ön çalışma niteliğinde olup, buradaki bilgilerden hareketle şifa niyetiyle bir uygulama yapılması uygun değildir. Yani araştırmamızda kayıtlı kullanımlardan, bu şekliyle tedavide yararlanılabileceği anlamı çıkarılmamalıdır.

Bu çalışmanın bir kısmı XX. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı'nda (10-13 Ekim 2012, Antalya) poster bildirisi olarak sunulmuştur¹.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

İnsanoğlu ilk çağlardan beri, çeşitli ihtiyaçların yanı sıra hastalıklarının tedavisinde de doğadan yararlanmış ve halen yararlanmaya devam etmektedir. Dolayısıyla çevresinde bulunan başta bitkiler olmak üzere pek çok doğal materyali şifa niyetiyle de kullanmaya başlamıştır. Zaman geçtikçe bu bilgiler aynı zamanda kültürel bir birikim olarak da sonraki kuşaklara aktarılmış ve giderek daha fazla önem kazanmıştır. Yurdumuzda bunun bir yansıması olarak halk ilaçları ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar boyunca yapılmış olan ve halen devam eden bu uygulamalar, tüm dünyada olduğu gibi günümüzde de modern ilaçların keşfine ışık tutmaktadır. Ükelere göre farklı şekiller ve isimler altında toplanan bu tipteki uygulamaların bütününe bakılırsa, gelişmekte olan ükelerde geleneksel ilaçların oldukça önemli bir yere sahip olduğu ve genel olarak nüfusun %70-95'ı tarafından birinci basamak sağlık hizmetlerinde kullanıldığı Dünya Sağlık Örgütü raporlarında da kayıtlıdır². Yine söz konusu raporda, modern ilaçların en az %25'inin doğrudan veya dolaylı bir şekilde bitkilerden hareketle elde edildiğinin tahmin edildiği de bildirilmektedir². Bu rakamlar, halk ilaçlarının ve geleneksel tedavi sistemlerinin güncel bakışta halen ne kadar önemli olduğunun açık göstergesidir.

Ülkemiz, florasının yanı sıra birçok medeniyetten etkilenmesi bakımından halk ilacı açısından oldukça zengindir³. Buna rağmen ülkemiz toprakları üzerinde yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, mevcut halk ilacı envanter çalışmalarının halen kısıtlı sayıda olduğu dikkati çekmektedir⁴⁻⁵³. Bu nedenle hızla kaybolmakta olan halk ilacı bilgileri envanterinin çıkarılması için, mümkün olduğunca çok saha çalışması yapılarak araştırılması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Yukarıda kısaca bahsedilen sebepler nedeniyle, daha önce üzerinde herhangi bir halk ilacı çalışması yapılmamış olan ve flora bakımından incelemeye değer olduğu anlaşılan Samsun'un Bafra ilçesi, bu tezde çalışma sahası olarak seçilmiş ve halk ilaçlarının araştırılması amaçlanmıştır⁵⁴⁻⁵⁶. Böylece, aynı zamanda kültürel bir miras ve dolayısıyla milli bir servet olarak da değerlendirilmesi gereken Bafra Halk İlaçları'nın envanterinin çıkarılması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmanın, çeşitli alanlarda birbirinden farklı yeni araştırmalara kaynak olabilme potansiyeline sahip olmasının yanı sıra, diğer araştırmacılara konunun önemi ve güncelliğini hissettirerek ülke çapında benzer yeni çalışmaların başlatılması gibi etkilere de sebep olabileceği ümit edilmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bafra İlçesi Hakkında Genel Bilgiler

2.1.1. Konumu, Coğrafyası, İklimi

Bafra, kuzeyi Karadeniz, güneyi Kavak, Havza, Vezirköprü ilçelerine sınır, doğusu Ondokuzmayıs ile Samsun Merkez, batısı ise Alaçam ile çevrili olup, yüzölçümü 1413 km² ve il merkezine 51 km uzaklıkta olan bir ilçedir. İlçeden geçen Kızılırmak sayesinde meydana geldiği belirtilen Bafra Ovası, Kızılırmak'ın taşıdığı alüvyon toprak ile kaplı olması nedeniyle verimli arazilere sahiptir. Ova, güneyden en yüksek Nebiyan Dağı olan (1224 m), Canik Dağları'nın uzantıları ile çevrilidir. Türkiye'nin en uzun nehri olan Kızılırmak, denize döküldüğü yerin yakınlarında birçok göl oluşturmuştur⁵⁸. Bunlardan birkaç gölden ibaret Balık Gölleri, yüzlerce nadide kuşu barındırdığı için Orman Bakanlığı tarafından "Kuş Cenneti" olarak ilan edilmiştir⁵⁷⁻⁵⁸.

İlçe, yazları serin ve sıcak, kışları ılık bir iklime sahip olmasının yanında, ilkbahar ve yaz dönemlerinde az, sonbaharda ise yoğun yağış almaktadır. İlçenin nem oranı Nisan-Mayıs aylarında en düşük, Aralık ayında ise en yüksek olmakla birlikte ortalama nispi nem ortalamasının %73 olduğu belirtilmektedir⁵⁷.

2.1.2. Sosyoekonomik Durumu

Arazisinin yaklaşık yarısının tarıma elverişli olması nedeniyle tarıma dayalı bir yaşam vardır. İlçe genelinde başta tütün olmak üzere mısır, çeltik, arpa, ayçiçeği, buğday, şeker pancarı, kavun, karpuz, lahana, pırasa, patates, baklagiller, fındık ve daha pek çok meyve ve sebze yetişmektedir. İlçede yapılan tarımda, modern alet ve teknikler kullanılmakta, dolayısıyla bu alandaki yenilikler de takip edilmektedir. Sanayi çok gelişmemekle birlikte hazır giyim, un, çeltik, ayçiçek yağı fabrikaları, orman ürünleri işletme tesisleri belli başlı sanayi kuruluşlarıdır. Halkın başlıca tarım yoluyla geçimini sağlamaktadır⁵⁷.

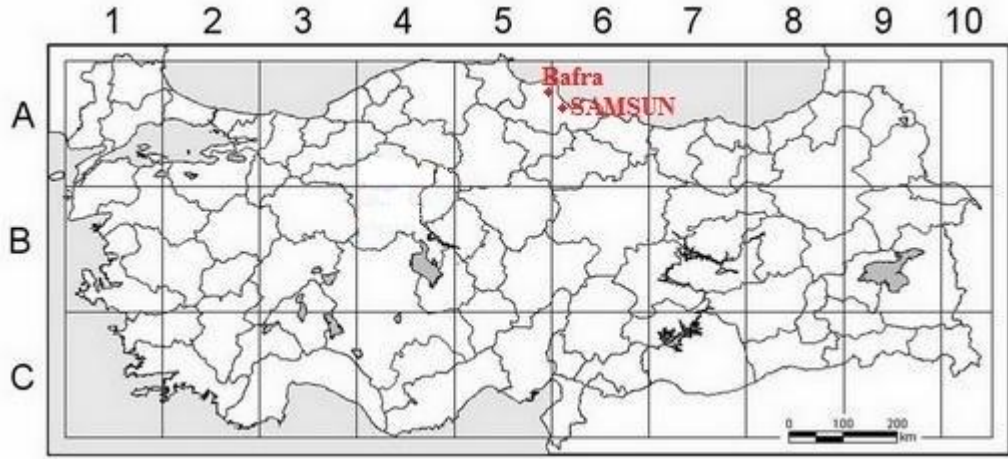
İlçede 5 belediyenin yanı sıra 115 köy muhtarlığı bulunduğu belirtilmektedir⁵⁸. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2011 yılı itibarı ile Bafra merkezinde 42.343'ü erkek, 45.073'ü kadın 87.416 kişi; belde veya köylerinde 28.143'ü erkek, 28.147'si kadın 56.290 kişi, olmak üzere toplam 143.706 kişi (70.486'sı erkek, 73.220'si kadın) yaşamaktadır⁵⁶.

İlçede birer fakülte ve meslek yüksek okulu, bir adet devlet yurdu, çeşitli özel yurtlar bulunmaktadır. Yılın değişik zamanlarında yapılan çeşitli festivaller ve benzeri etkinlikler (karpuz festivali, tarım ürünleri festivali, sele-sepet festivali, Bengü Karakucak güreşleri) düzenlenmektedir⁵⁸.

2.1.3. Bitki Örtüsü

İlçenin bitki örtüsü irdelendiğinde, %40'ının ormanlarla kaplı olduğu ve ormanlık alanların ilçenin güneyinde, kuzeyine göre daha fazla olduğu, bu ormanları başlıca kayın, meşe, çam ve köknarın oluşturduğu bilinmektedir. Ovada meyve ağaçları, göller civarında ise sazlık ve fundalıklar ağırlıklıdır⁵⁷. Yapılan literatür taramasında, ilçeyi kapsayan

floristik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla ilçenin florası hakkındaki yeterli bilgiye ulaşılammıştır. Bununla birlikte ilçenin güneyinde bulunan Nebyan Dağı'nın floristik elementlerinin araştırıldığı bir çalışmada, çalışma sahasında 90 familyaya ait 331 cinsten 611 taksonun tespit edildiği kayıtlıdır. Bafra'nın tamamını kapsamamasına rağmen elde edilen bulgular, bölgenin zengin bir floraya sahip olduğunun göstergesidir⁵⁹.

Şekil 1: Davis'in grid kareleme sistemine göre Samsun ve Bafra'nın Türkiye haritasındaki konumu⁶⁰.

2.2. Samsun ve Yakın Çevresinde Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları

2.2.1. Samsun' da Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları

Samsun'da daha önce yapılmış olan 2 adet halk ilacı bilgisi içeren çalışmaya rastlanılmıştır. Bu çalışmaların ilki Kavak İlçesi'ne bağlı Mahmutbeyli, Karayusuflu, Azaklı, Karatu, Ağcakise ve Divanbaşı Köyleri'ni kapsayan 2000-2001 yılları arasında yapılmış etnobotanik bir araştırmadır. Çalışmanın sonucunda 78 bitki türüne ait çeşitli yerel ad ve kullanılışın kaydedildiği, bunlardan 35 yöresel ad ve 14 kullanılışın ilk kez bu çalışma ile tespit edildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte tespit edilen bitkilerin çoğunlukla gıda amaçlı kullanıldığı belirtilmiştir⁴.

Diğeri ise örnekleme yöntemiyle Fujita ve arkadaşlarının (1995) yaptığı, orta ve batı Karadeniz Bölgesi'ni kapsayan çalışmadır. Bu bir çalışmada Samsun'un Vezirköprü ilçesinden 4 köyde çalışma alanlarının içine dahil edilmiştir. Çalışmanın genelinde büyük çoğunluğunun bitkisel kaynaklı olduğu 194 halk ilacının tespit edildiği belirtilmektedir¹⁹.

2.2.2. Samsun'un Yakın Çevresinde Daha Önce Yapılan Halk İlacı Çalışmaları

Ordu ili ve çevresini konu alan bir çalışmada, gıda ve halk ilacı olarak kullanıldığı tespit edilen 35 türe ait kullanım bilgisi ve yerel ad

belirtilmiştir. Tespit edilen bitkilerin 14'ünün gıda olarak kullanıldığı ve bunlar arasında zehirli bitkilerin de yer aldığı ifade edilmektedir⁵.

Amasya'nın ilçelerinden Merzifon'u konu alan bir çalışmada, 35 bitkisel, 7 hayvansal ve 1 adet inorganik kaynaklı materyalin halk ilacı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmada bitkisel kaynaklı halk ilaçların en fazla gastrointestinal sistem rahatsızlıkları, kalp ve dolaşım sistemi bozukluklarında kullanıldığının belirlendiği ifade edilmiştir. Araştırmacılar 2 türün (*Scorzonera eriphora* DC. ve *Beta trigyna* Waldst & Kit.) Türkiye'de halk ilacı olarak ilk defa kendi çalışmalarında kullanıldığının belirlendiğini, 4 bitki türünün yeni yöresel adlarının ve 6 bitki türünün de literatürde kayıtlı olmayan kullanılışlarının tespit edildiğini ifade etmişlerdir⁶.

Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde yapılan bir etnobotanik çalışmadan elde edilen sonuçlara göre 106 takson tespit edilmiş ve bunlardan 10 tanesinin endemik olduğu belirlenmiştir. Çalışmada toplanan bitkilerin 14'ünün halk ilacı, 59'unun gıda, 6'sının yakacak, 7'sinin yem ve 20'sinin el sanatlarında kullanımının olduğu belirlenmiştir⁷.

Amasya'da yapılmış olan bir etnobotanik çalışmada, toplamda tespit edilen 257 taksondan 93'ünün halk ilacı kullanımının da olduğu belirtilmektedir. Çalışmada bitkilerin halk ilacı dışındaki kullanımlarına da yer verilmiştir⁸.

Örnekleme yöntemiyle Fujita ve arkadaşlarının (1995) yaptığı, orta ve batı Karadeniz Bölgesi'ni kapsayan, Samsun ile birlikte, Samsun'a komşu olan Amasya, Çorum, Tokat, Sinop illerinden de seçilen yerleşim birimlerinin yer aldığı çalışmada, büyük çoğunluğunun bitkisel kaynaklı olduğu 194 halk ilacının tespit edildiği belirtilmektedir¹⁹.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Gereç

Saha çalışmalarında kullanmak üzere bilimsel gezilerden önce, ihtiyaç duyulacak malzemeler tespit edilerek sağlanmaya çalışılmıştır. Bu maksatla öncelikle çalışma bölgesine ulaşılması ve gezi programlarının düzenlenmesinde yararlanılacak olan haritalar temin edilmiştir. Saha çalışmalarında yapılan mülakatların kaydedilmesi, gereken notların alınması için defter, kalem ve önceden hazırlanmış olan anket formlarından yararlanılmıştır. Halk ilacı olarak kullanılan materyallere sahada ulaşıldığında öncelikle fotoğraflanması gerektiğinden uygun bir fotoğraf makinesi (Fujifilm FinePix F480) ve tripot kullanılmıştır. Materyallerin toplanmasında kullanılacak olan malzemeler (eldiven, bitki makası, çapa, torba), herbaryum örneklerinin preslenmesinde kullanılacak olan malzemeler (gazete, kalın uçlu kalem, pres, ip) önceden hazırlanarak sahada yanımızda bulundurulmuştur. Bafra'nın köy ve beldelerinde halk ilacı olarak kullanılan bitkilere ait çalışmalar esnasında alınan örnekler, çekilen fotoğraflar ve yapılan anketler araştırma materyali olarak kullanılmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırmada kullanılan yöntem başlıca üç alt başlık altında aşağıda toplanmıştır.

3.2.1. Saha Çalışmaları

Saha çalışmaları için, bölgedeki bitkilerin genel olarak çiçeklenme evrelerine ve çalışılan yıldaki mevsimsel değişikliklere uygun olarak gününbirlik saha çalışması programları tasarlanmıştır. Bu kapsamda

yapılan saha çalışmaları ve tarihleri Tablo 1’de görülmektedir. Bafra’ya yapılan toplam 18 bilimsel saha çalışmasında 72 köy ve belde ziyaret edilmiştir (Şekil 2). Gerekli olan bazı köylere çeşitli nedenlerle (halk ilacı bilgisinin detaylandırılabilmesi, daha önce alınan bazı herbaryum materyallerinin bitkinin bilimsel isminin tayininde yetersiz kalması veya daha iyi fotoğrafların elde edilebilmesi, köydeki başka kişilerle de görüşülebilmesi gibi) nedenlerle tekrar saha çalışmaları düzenlenmiştir.

Şekil 2: Bilimsel gezilerin yapıldı köylerin haritası (halk ilacı bilgisine ulaşamayan köyler mavi renkle belirtilmiştir).

Çalışma programı yapılırken, gidilecek köyler daha önceden belirlenip muhtarları ve varsa o köydeki tanıdık kişilerle irtibata geçilmiştir. Ardından bu kişilerin yardımıyla (eğer bu gibi kişiler yoksa, doğrudan kendi çabamızla) seçilen köyde bu konuda bilgisi olabilecek kişiler araştırılmıştır. Bunun için köylerde öncelikle insanların toplu halde olabileceği düşünülen yerlerde (camilerde, varsa kahvehanelerde, köy meydanlarında, köy odalarında) ve ardından köyde rastlanılan diğer kişilerle temasa geçilmiştir. Böylece konu hakkında bilgisi olan kişilere ulaşılarak amacımız anlatıldıktan sonra, mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar esnasında anket formumuzda bulunan sorular (çalışma alanının adresi mülakat yapılan kişinin adı, soyadı, cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği, medeni hali, oradaki ikamet süresi; halk ilacı olarak kullanılan bitkinin yerel adı, kullanıldığı rahatsızlık, kullanılan kısmı, hazırlanış şekli, uygulama şekli, kullanım süresi gibi) yönlendirilmiş ve alınan cevaplar kaydedilmiştir. Halk ilacı bilgisi alınan bitkilerden, bilgiyi veren kişilerin yönlendirmesi ile sahada örneklerine ulaşılarak herbaryum materyali hazırlamak üzere temsili örnekler alınmış, herbaryum materyalinin alındığı adres, tarih gibi bilgiler kaydedilmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Bitkisel olmayan halk ilacı materyallerinden genel olarak örnek alınamamıştır.

Mülakatların tamamlanması sonucu, etraftaki diğer köylerde konu hakkında bilgi sahibi olan kişilerin bulunup bulunmadığı da her köye sorularak ön bilgi edinilmeye çalışılmıştır. İlçedeki tüm köylerin çalışılmasına imkânımız olmaması nedeniyle, çalışılması düşünülen sonraki köylerin seçiminde, diğer verilerle (nüfus, ulaşım, sosyoekonomik durum vb) birlikte bu tip bilgiler de bir arada değerlendirilmiş ve böylece ziyaret edilecek yeni köyler seçilmiştir.

3.2.2. Herbarium Örneklerinin Temini, Uygun Şekilde Muhafazası ve Bitkilerin Teşhisi

Saha çalışmaları esnasında halk ilacı olarak kullanıldığı tespit edilen bitkiler, bilgiyi veren kişilerin yardımıyla sahada bulunmuştur. Ardından bitkiden önce yakın ve uzak plan fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Herbarium örneği hazırlamak üzere mümkün mertebe bitkiden kökü ile birlikte en çok 3 örnek alınmış ve kökte bulunan topraklar dikkatlice temizlenmiştir. Köküyle alınamayanlarda ise, öncelikle halk ilacı olarak kullanılan kısımların ve bitkinin bilimsel adının tayininde yardımcı olabilecek organlarının (çiçek, meyve gibi) da bulunduğu fertlerden örnekler alınmıştır.

Alınan örnekler, kurutmak için uygun bir şekilde gazete kâğıtları arasına yerleştirilerek henüz sahadayken her biri numaralandırılmıştır. Bu şekilde hazırlanan materyallerin arasına kurutma kâğıdı (veya bu amaçla kullanılan gazeteler) konularak topluca tahta plakalar arasında sıkıştırılıp bağlanmıştır. Plakalar her gün açılarak örnekler havalandırılmış ve küflenmeden uygun bir şekilde olabildiğince hızlı kuruması sağlanmıştır. Bu esnada kurutmak amacıyla örneklerin arasına konulan gazeteler, kuru olan yenileriyle değiştirilmiştir. Anlatılan işleme, bitkiler tamamen kuruyana kadar devam edilmiştir.

Bu şekilde temin edilen herbarium materyallerindeki bitkilerin bilimsel isimleri, laboratuvarda Davis'in "Flora of Turkey and The East Eagean Islands" isimli eserindeki tayin anahtarları vasıtasıyla belirlenmiştir⁶⁰⁻⁶². Tayini yapılmış olan bitkilere Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbariumu'na ait yeni herbarium numaraları verilerek buraya yerleştirilmiştir.

Tablo 1: Düzenlenen saha çalışmalarının tarihleri ve gidilen yerler.

Saha çalışması no	Tarih	İstasyon no	Yerleşim birimi*
1	01.07.2010	1 2 3	Evrenuşağı köyü Sürmeli köyü Çalköy
2	02.07.2010	4 5 6 7	Yeşilköy Dikencik köyü Darboğaz köyü İkizpınar beldesi
3	03.07.2010	8 9 10 11	Martala (Doğankaya) köyü Seyhulaş köyü Gazibeyli köyü Tosköy
4	04.07.2010	12 13 14 15 16 17 18 19 20 21	Ozan köyü Dereler köyü Büyükyeraltı köyü Ağaçalan köyü Düzköy Yeniköy İnöz köyü Kovanlık (Tepebaşı) köyü Asarköy Kolay beldesi
5	05.07.2010	22 23 24 25 26 27 28	Barış köyü Azay köyü Gökçe ağaç köyü Göltepe Çataltepe köyü Keresteci köyü Paşaseyh köyü

6	06.07.2010	29 30 31 32 33 34	Koşu köyü Yeşilyazı köyü Ağıllar köyü Türbe köyü Karpuzlu köyü Karıncak köyü
7	07.07.2010	35 36 37 38	Kuşçular köyü Ada köyü Kaygusuz köyü Sahilkent köyü
8	09.07.2010	39(1)	Lengerli köyü
9	17.07.2010	39(2)	Lengerli köyü
10	26.07.2010	39(3)	Lengerli köyü
11	04.06.2011	40 41 42 43 44 45 46	Osmanbeyli köyü Tütüncüler köyü Taşköprü köyü Gerzeliler köyü Üçpınar köyü Sarıköy Kahramandere köyü
12	05.06.2011	47 48 49 50	Sarıkaya köyü Şeyhören köyü Sarıköy Doğanca beldesi Bakırpınar köyü
13	06.06.2011	51 52 53 54 55	Dededağı Sarıçevre köyü Tepecik köyü Yakıntaş köyü Gümüşyaprak köyü

14	08.06.2011	56 57 58 59 60	Çetinkaya beldesi Yağmurca köyü Dedeli köyü Yörgüç köyü Örencik köyü
15	10.06.2011	61 62 63	Hacıoğlu köyü Gökçesu köyü Ortadurak köyü
16	12.06.2011	64 65 66 67 68 69 70	Kozağzı köyü Yiğitalan köyü Kamberli köyü Türkköyü İlyaslı köyü Kuşluğan Terzili köyü
17	14.06.2011	71	Uluağaç köyü
18	15.06.2011	72	Çatak köyü

*Saha çalışmaları esnasında halk ilacı bilgisinin kalmadığı öğrenilen yerleşim birimlerinin isimleri **koyu harflerle** yazılmıştır.

3.2.3. Bulguların Değerlendirilmesi

Yukarıda anlatıldığı gibi herbaryum materyalleri hazırlanarak bilimsel isimleri belirlenmiş olan bitkiler için, sahada mülakatlarda elde edilen bilgiler ve çekilen fotoğraflar yardımıyla monograflar hazırlanmıştır. Monograflar, ait olduğu bitkinin Latince adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Bitkisel kaynaklı olmayan ve halk ilacı olarak kullanılan diğer materyaller de, monograflardan sonra tablolar halinde sunulmuştur. Saha çalışmalarından elde edilen halk ilacı kullanımlarına ait bulguların yanı sıra, mülakatlara katılan kişilerin demografik özellikleri de istatistiksel olarak değerlendirilmiş, tablo veya grafikler halinde sunulmuştur. İstatistiki değerlendirmelerde, sadece monograflarda yer alan bitkisel kaynaklı halk ilaçları genel olarak temel alınmıştır. Halk ilacı bilgisi olmayanlar istatistiksel değerlendirmelerden muaf tutularak ayrı bir başlık altında sunulmuştur.

Diğer taraftan, halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin ulusal halk ilacı literatürüyle kıyaslaması yapılarak, daha önce halk ilacı olarak kullanılıp kullanılmadığı, kullanılıyorsa kullanım şekil ve amaçlarının aynı olup olmadığı tespit edilmiştir. Böylece elde edilmiş olan halk ilacı bilgisinin, yeni bilgi olup olmadığı değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Çalışma alanı olarak seçtiğimiz Samsun'un Bafra İlçesi'ne yapılan toplam 18 saha çalışmasında, 72 yerleşim birimi ziyaret edilebilmiştir. Bu yerleşim birimlerinden 20'sinde, halkın kullandığı veya hatırladığı halk ilacının olmadığı tespit edilmiş ve sadece kalan 52 yerleşim biriminden bilgi alınabilmiştir.

Derlenen bilgiler, öncelikle istasyon numaralarına (dolayısıyla saha çalışması yapılan tarihlere) göre bilimsel isimleri ile birlikte herbaryum numaralarının da yer aldığı bir tablo halinde sunulmuştur. Ardından çalışma alanında tespit edilen bitkisel kaynaklı halk ilaçları, bilimsel isimlerine göre alfabetik olarak monograflar halinde düzenlenerek sunulmuştur. Son bölümde ise çalışma sahasında tespit edilen bitkisel kaynaklıların dışındaki halk ilaçları, ait oldukları gruplarına göre derlenerek tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Bafra'da Kullanılan Bitkisel Kaynaklı Halk İlaçları

4.1.1. Yerleşim Birimlerine Göre Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler

Saha çalışmalarında halk ilacı olarak kullanıldığı tespit edilen bitkilerin laboratuvarda bilimsel isimlendirilmeleri yapıldıktan sonra, değerlendirmelerde kullanılmak üzere istasyon numaraları ve yerleşim birimlerine göre Tablo 2'de sunulmuştur. Burada bitkilerin bilimsel isimlerinin karşısında, sahada ve Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryum'unda verilen herbaryum numaralarına da yer verilmiştir. Diğer taraftan yaptığımız saha çalışmalarının tamamında tespit ettiğimiz bitkisel kaynaklı halk ilaçları, kullanım kolaylığı olması açısından bilimsel isimlerinin alfabetik düzenine göre Ek 1'de yer almaktadır.

Tablo 2: İstasyon numaralarına göre bitkisel kaynaklı halk ilaçları.

İst. no	Yerleşim birimi	Bitkinin bilimsel adı	Sahadaki herbaryum no	GUE* no
1	Evrenuşağı	<i>Allium cepa</i> L. <i>Allium sativum</i> L. <i>Brassica oleracea</i> L. <i>Centaureum erythraea</i> Rafn. <i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Juglans regia</i> L. <i>Lavatera punctata</i> All <i>Lycopersicum esculentum</i> L. <i>Mentha piperita</i> L. <i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange <i>Quercus frainetto</i> Ten. <i>Sambucus ebulus</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Tanacetum corymbosum</i> (L.) Schultz subsp. <i>cinereum</i> (Gris.) Hayek <i>Urtica dioica</i> L.	10 EK 008 10 EK 007 10 EK 017 10 EK 014 10 EK 003 10 EK 011 10 EK 015 10 EK 004 10 EK 002 10 EK 010 10 EK 001 10 EK 005 10 EK 009 10 EK 018 10 EK 006 10 EK 019 10 EK 013	3036 3043 3047 3053 3062 3090 3095 3097 3101 3102 3113 3129 3138 3148 3156 3162 3177
2	Sürmeli	<i>Urtica dioica</i> L.	10 EK 020	3178
3	Çalköy	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh. <i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Punica granatum</i> L. <i>Sedum pallidum</i> Bieb. <i>Zea mays</i> L.	10 EK 022 10 EK 021 10 EK 023 10 EK 025 10 EK 024	3081 3114 3137 3155 3188
4	Yeşilköy	<i>Crepis foetida</i> L. subsp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak <i>Malva neglecta</i> Wallr. <i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli <i>Salvia forskahlei</i> L. <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	10 EK 033 10 EK 026 10 EK 030 10 EK 032 10 EK 027	3060 3098 3099 3147 3168
5	Dikencik	<i>Allium cepa</i> L. <i>Prunus avium</i> L.	10 EK 037 10 EK 036	3037 3136
6	Darboğaz	<i>Brassica oleracea</i> L. <i>Laurocerasus officinalis</i> Roemer	10 EK 038 10 EK 039 10 EK 042	3048 3049 3092

		<i>Laurus nobilis</i> L. <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i> <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Pinus</i> sp. <i>Rosa canina</i> L. <i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.	10 EK 043 10 EK 040 10 EK 041 10 EK 046 10 EK 109 10 EK 044	3093 3190 3105 3126 3141 3186
7	İkizpınar	<i>Ficus carica</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Prunus</i> sp. <i>Sambucus ebulus</i> L.	10 EK 053 10 EK 052 10 EK 050 10 EK 049 10 EK 051 10 EK 048	3082 3157 3106 3115 3134 3149
8	Martala (Doğankaya)	<i>Crepis foetida</i> L. subsp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak <i>Hypericum perforatum</i> L. <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i> <i>Rumex</i> sp. <i>Rubus</i> sp. <i>Teucrium polium</i> L.	10 EK 056 10 EK 055 10 EK 057 10 EK 058 10 EK 054 10 EK 059	3061 3087 3121 3139 3143 3164
9	Seyhulaş	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i> <i>Rosa canina</i> L. <i>Urtica dioica</i> L. <i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.	10 EK 060 10 EK 062 10 EK 064 10 EK 061 10 EK 065	3063 3133 3140 3179 3187
11	Tosköy	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	10 EK 066	3125
13	Dereler	<i>Hypericum perforatum</i> L. <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i> <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	10 EK 067 10 EK 068 10 EK 069	3088 3122 3169
19	Kovanlık (Tepebaşı)	<i>Thymus</i> sp.	10 EK 070	3165
24	Gökçeagaç	<i>Cornus mas</i> L. <i>Olea europaea</i> L. <i>Sambucus ebulus</i> L. <i>Zea mays</i> L.	10 EK 074 10 EK 077 10 EK 073 10 EK 072 10 EK 076	3057 3058 3120 3150 3189
26	Çataltepe	<i>Brassica oleracea</i> L. <i>Centaureum erythraea</i> Rafn. <i>Foeniculum vulgare</i> Miller	10 EK 081 10 EK 079 10 EK 078	3050 3054 3085

		<i>Hypericum perforatum</i> L. <i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli <i>Salix babylonica</i> L.	10 EK 083 10 EK 084 10 EK 082	3089 3100 3146
29	Koşuköyü	<i>Allium porrum</i> L. <i>Clematis</i> sp. <i>Urtica dioica</i> L.	10 EK 088 10 EK 096 10 EK 086 10 EK 085	3040 3041 3056 3180
30	Yeşilyazı	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange	10 EK 089	3130
31	Ağllar	<i>Allium sativum</i> L. <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. <i>Mespilus germanica</i> L.	10 EK 094 10 EK 091 10 EK 093	3044 3079 3107
33	Karpuzlu	<i>Ficus carica</i> L.	10 EK 095	3083
36	Ada	<i>Plantago lanceolata</i> L.	10 EK 098	3127
39	Lengerli	<i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>coelopoda</i> <i>Corylus maxima</i> Miller <i>Juglans regia</i> L. <i>Laurus nobilis</i> L. <i>Morus nigra</i> L. <i>Nerium oleander</i> L. <i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill <i>Prunus</i> sp. <i>Rubus</i> sp. <i>Sedum</i> sp. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Urtica dioica</i> L.	10 EK 100 10 EK 115 10 EK 104 10 EK 101 10 EK 112 10 EK 105 10 EK 113 10 EK 103 10 EK 107 10 EK 106 10 EK 102 10 EK 099	3046 3059 3091 3094 3111 3112 3123 3135 3144 3055 3158 3181
40	Osmanbeyli	<i>Cydonia obloga</i> Miller <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Rosa canina</i> L. <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	11 EK 118 11 EK 121 11 EK 124 11 EK 120 11 EK 119 11 EK 122	3064 3065 3066 3108 3142 3170
44	Üçpınar	<i>Thymus</i> sp.	11 EK 134	3166
45	Sarıköy	<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill	11 EK 139	3124

		<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don	11 EK 138	3175
47	Sarıkaya	<i>Allium cepa</i> L. <i>Allium sativum</i> L. <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	11 EK 142 11 EK 143 11 EK 141	3038 3045 3171
48	Şeyhören	<i>Sambucus ebulus</i> L. <i>Urtica dioica</i> L.	11 EK 147 11 EK 146	3151 3182
49	Doğanca	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Sambucus ebulus</i> L.	11 EK 151 11 EK 152	3067 3152
51	Dededağı	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz Bieb.	11 EK 157 11 EK 155	3068 3163
52	Sarıçevre	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	11 EK 158	3069
53	Tepecik	<i>Mentha piperita</i> L.	11 EK 162	3103
54	Yakıntaş	<i>Allium porrum</i> L. <i>Brassica oleracea</i> L. <i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L.	11 EK 168 11 EK 172 11 EK 166 11 EK 169 11 EK 165 11 EK 167	3042 3051 3116 3117 3159 3160
55	Gümüşıyaprak	<i>Allium cepa</i> L. <i>Plantago lanceolata</i> L.	11 EK 174 11 EK 173	3039 3128
57	Yağmurca	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	11 EK 177 11 EK 178	3070 3071
59	Yörgüç	<i>Triticum</i> sp.	11 EK 181	3176
60	Örencik	<i>Ficus carica</i> L. <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange <i>Urtica dioica</i> L.	11 EK 186 11 EK 185 11 EK 188 11 EK 189	3084 3131 3183 3184
61	Hacıoğlu	<i>Helianthus annuus</i> L. <i>Mespilus germanica</i> L.	11 EK 194 11 EK 197	3086 3109

		<i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Urtica dioica</i> L.	11 EK 196 11 EK 193 11 EK 192	3118 3161 3185
62	Gökçesu	<i>Thymus</i> sp.	11 EK 199	3167
63	Ortadurak	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	11 EK 200 11 EK 204 11 EK 206 11 EK 201 11 EK 205	3072 3073 3074 3110 3172
65	Yiğitalan	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	11 EK 207	3075
66	Kamberli	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Lavatera punctata</i> All <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange <i>Rubus discolor</i> Weihe & Nees. <i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	11 EK 211 11 EK 220 11 EK 213 11 EK 214 11 EK 208 11 EK 209	3076 3096 3132 3145 3173 3174
67	Türkköyü	<i>Brassica oleracea</i> L. <i>Sambucus ebulus</i> L.	11 EK 216 11 EK 217	3052 3153
68	İlyaslı	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. <i>Sambucus ebulus</i> L.	11 EK 223 11 EK 225	3080 3154
69	Kuşluğan	<i>Mentha piperita</i> L. <i>Nicotiana tabacum</i> L.	11 EK 227 11 EK 228	3104 3119
71	Uluağaç	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	11 EK 231	3077
72	Çatak	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	11 EK 232	3078

*: Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu.

4.1.2. Monograflar

Bu bölümde, saha çalışmalarında tespit edilen bitkisel kaynaklı halk ilaçları, bilimsel isimlerinin alfabetik düzenine göre monograflar halinde sunulmuştur. Monografta önce bitkinin sahada tarafımızdan çekilen fotoğrafına yer verilmiş, sahada çekilen fotoğrafı yeterince iyi olmayan az miktardaki bitki için, herbaryum materyalinin fotoğrafları konulmuştur.

Monograflarda bitkinin bilimsel adı, familyası, yerel adı (veya adları), kullanılan kısmı (veya kısımları), kullanılış amacı (veya amaçları) yer almaktadır. Kullanım bilgisinin sonunda, bu şekilde kullanılan yerleşim biriminin adı parantez içinde verilmiştir. Ayrıca farklı rahatsızlıklardaki kullanımlar, ayrı paragraflar halinde düzenlenmiştir. Aynı rahatsızlıkta hazırlama tekniği gibi farklılıkları olan kullanımlar, tek paragrafta ard arda ve istasyon isimleri parantez içinde yazılarak derlenmiştir. Bazı bitkilere farklı yerleşim birimlerinde farklı isimlerin verildiği dikkati çekmiştir. Bu durumda monograftaki ilgili kullanımında, ilgili yerleşim biriminde verilen ismi zikredilerek belirtilmiştir. Saha çalışmalarımız esnasında, halkın tanımasının zor olduğu veya pek mümkün olmadığı bazı rahatsızlıklara karşı da halk ilacı kullanımı olduğu dikkati çekmiştir. Bu durumda ankete katılan kişilere hastalığını nasıl fark ettiği sorulmuş ve tamamında teşhisin hekim tarafından konulduğu öğrenilerek ilgili monografında bu bilgiye yer verilmiştir.

Monograflarda son olarak bitkinin Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'nda aldığı herbaryum numarasıda yazılmıştır.

Monograflar hazırlanırken mümkün mertebe sahada mülakatlar sırasında alınan bilgilere ve ifadelere bağlı kalınmasına özen gösterilmiştir.

Monograf no: 1

Latince adı : *Allium cepa* L.

Familyası : Liliaceae

Yerel adı : Kuru soğan

Kullanılan kısmı : Soğan

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Çivi ve benzeri cisimlerin ayağa batması ile oluşan yaralanmalarda; yarım kuru soğan ince bir şekilde doğrandıktan sonra, bir tatlı kaşığı tereyağı ile pembeleşinceye kadar kavrulur. Çivi batan yere sıcak halde konulur ve tülbentle üzeri sarılıp karışım

soğuyuncaya kadar bekletilir. Bu uygulamaya günde bir defa olmak üzere, bir hafta süresince her gün devam edilir (Yakıntaş Köyü).

Ezilmelerde (parmak vb.) ağrı ve şişi azaltmak için; soğanın içinden biraz alınıp sobanın üstünde ısıtılıp, yumuşatılır. Sıcak halde ezilen yere konulur, üzeri sarılır ve soğuyana kadar bu şekilde bekletilir. İyileşene kadar her gün tekrar edilir (Gümüşıyaprak Köyü). Veya 7-8 tane (veya bir avuç kadar) siyah zeytin (*Olea europaea* L.) çekirdeğiyle birlikte havanda iyice dövülerek ezilir. Akşamları ezilen bölgeye ince bir tabaka halinde sürölüp, üzeri bir bezle sarılarak sabaha kadar bekletilir. Eğer iyileşme olmazsa aynı şekilde tekrar uygulanır (Çetinkaya Beldesi, Yakıntaş Köyü, İlyaslı Köyü).

Her derde deva; kuru soğan kabuğuyla birlikte bütün olarak 2-3 su bardağı kadar soğuk suya konulur, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 1-2 dakika sonra, ısıtma işlemine son verilir. Elde edilen dekoksasyon sabaha kadar ağzı açık halde soğukta bekletilir. Bu dekoksasyondan her sabah aç karnına 1 su bardağı içilir (Şeyhören Köyü).

Kırık, çıkıklar için; 3-4 adet siyah zeytin (*Olea europaea* L.) çekirdeğiyle birlikte, 1 avuç üzüm (*Vitis sylvestris* C.C.Gmel.) ve 1 adet kuru soğan birlikte ezilerek merhem haline getirilerek kırık veya çıkığın olduğu yere sürölür ve üzeri bir bez ile sarılır. Bu karışım 5-10 gün boyunca her gün yeniden yapılarak

sargı değiştirilir (Dededağı Köyü, Hacıoğlu Köyü).

Kol ve bacak ağrılarında; kuru soğan sobanın üstüne konularak soldurulur. Ağrıyan yere sıcak halde konularak üzeri sarıldıktan sonra, soğuyana kadar bu şekilde bekletilir. Ağrı geçene kadar her gün ve günün herhangi bir vaktinde uygulanabilir (Gökçesu Köyü).

Öksürüğü kesmek için; orta boy bir kuru soğan elde ezilir, bir bardak ılık suya konulur. Bir tatlı kaşığı kadar şeker ilave edildikten sonra 2-3 dakika bekletilir, içilir. Öksürük kesilene kadar her gün günde bir defa aç veya tok karnına uygulanır (Dikencik Köyü).

Parmaktaki ıban, dolamalar için; kuru soğanın kabuğu soyulup, içi oyulur. Kzn zerine konularak hafifçe yumuşatılır. İçine sıvı yağ ve rendelenmiş beyaz sabun konulur. Sıcakken bir bez yardımıyla parmağa sarılarak iltihap akana kadar bekletilir (Evrenuşağı Köyü). Veya soğan, sobanın üstünde ısıtılarak yumuşatıldıktan sonra, dolama olan parmağın üzerine konulur ve bir bez ile sarılarak çıban olgunlaşıp patlayıncaya kadar (veya 1 gece) bu şekilde bekletilir. Dolamada iltihap akıp bitene kadar her gün uygulanır (Gökçeağaç, Sarıkaya, Yrg Köyleri).

Herbaryum no : 3036, 3037, 3038, 3039.

Monograf no: 2

Latince adı : *Allium porrum* L.

Familyası : Liliaceae

Yerel adı : Pırasa

Kullanılan kısmı : Yaprak, tohum

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Boğaz ağrısı için; 2-3 tane pırasanın yaprakları, bir yemek kaşığı sıvı yağda iyice kavrularak boğaza bir bez ile sarılır, soğuyana kadar bekletilir. Bir kez uygulamak yeterlidir (Koşu Köyü).

Hemoroit (mayasıl) için; bir avuç pırasa tohumu 2 su bardağı kadar kaynayan suya konulur ve 1-2 dakika daha kaynatılır. Ilıtılır, iyileşene kadar her gün günde bir çay bardağı içilir (Koşu Köyü).

Kulak ağrısı için; pırasa ezilerek suyu çıkarılır ve kulağa bir iki damla damlatılır. Gerekirse ertesi gün uygulama tekrarlanır (Yakıntaş Köyü).

Herbaryum no : 3040, 3041, 3042.

Monograf no: 3

Latince adı : *Allium sativum* L.

Familyası : Liliaceae

Yerel adı : Sarımsak

Kullanılan kısmı : Soğan

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Başa güneş geçmesinde; bir kâse yoğurdun içine 4-6 cini (diş) sarımsak ezilerek konulur, karıştırılır ve güneş geçen kişinin başına doğrudan sürülür. Ateşi düşene kadar veya 1-2 saat bu şekilde bekletilir. Uygulamayı bir defa yapmak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü). Veya bir kase yoğurdun içine 4-6 cini (diş) sarımsak ezilerek konulur, karıştırılır ve güneş geçen kişinin başına doğrudan sürülür. Ateşi düşene kadar veya 1-2 saat bu şekilde bekletilir. Bir defa

uygulamak yeterlidir (Çetinkaya Belediyesi). Veya 3-4 diş sarımsak bir çorba kaşığı sirkede ezilir. Bir kâse yoğurda karıştırılıp başa sürülerek 15-20 dakika bekletilir (Yeşil Köy).

Kulak ağrısı için; bir diş sarımsak sobanın üzerinde hafif rengi değişip, yumuşayana kadar ısıtılır. Ağrıyan kulağa sokularak soğuyana kadar bekletilir (Sarık Köyü, Hacıoğlu ve Türkköyü Köyleri). Veya birkaç diş sarımsak havanda ezilerek suyu çıkarılır. Ağrıyan kulağa bu sudan bir iki damla ve birkaç damla da insan idrarı damlatılır. Ağrı geçene kadar her gün, günün herhangi bir vaktinde damlatılabilir (Yörgüç Köyü).

Yüksek kan basıncını düşürmek için; sabahları aç karnına sarımsaktan bir adet büyük (veya iki adet küçük) cini (diş) çiğnenmeden yutulur (Ağıllar Köyü).

Herbaryum no : 3043, 3044, 3045.

Monograf no: 4

- Latince adı** : *Anthemis coelopoda* Boiss. var. *coelopoda*
- Familyası** : Asteraceae
- Yerel adı** : Papatya
- Kullanılan kısmı** : Çiçek
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Sinüzit için; gölgede kurutulmuş 6-7 adet papatya çiçeği, bir su bardağı soğuk suya konularak, kaynatılır. Bir çay bardağı sıcak olarak (aç-tok fark etmez) içilir. Bir hafta süre ile günde bir kere uygulanır (Lengerli Köyü).
- Herbaryum no** : 3046.

Monograf no: 5

- Latince adı** : *Brassica oleracea* L.
Familyası : Brassicaceae
Yerel adı : Kara kelem, kara lahana, siyah lahana, beyaz kelem
Kullanılan kısmı : Yaprak
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Acı biberden ağzı yanan kişiler için; yaprakları ateşte veya sobanın üzerinde soldurulur, dudaklara sürülür (Evrenuşağı Köyü).

Boğaz ağrısı için; bir iki yaprak sobanın üstünde biraz yumuşayana kadar ısıtılır. Daha sonra boğaza sarılır ve üzeri tülbentle bağlanır. Bu şekilde soğuyana kadar bekletilir. Ağrı geçene kadar her gün

günde bir defa günün herhangi bir saatinde uygulanır (Yakıntaş Köyü).

Çıban için; kara kelem yaprağı sobanın üzerinde soldurulur, çıbanın üzerine ılık halde konulur, sarılır ve 1 gece bu şekilde bekletilir. Bu sayede çıban olgunlaşır ve patlaması sağlanır. Bir kere yapmak yeterlidir (Türkköyü).

Romatizma ağrıları için; sobanın üzerinde biraz soldurulan kara lahana yaprağı dize sarılır ve soğuyuncaya kadar bekletilir (Darboğaz Köyü). Veya iltihaplı romatizmada, 7-8 tane yaprak yarım litre suda kaynatılıp, 15 gün boyunca sabah akşam bir su bardağı aç veya tok karnına içilir (Darboğaz Köyü).

Varis (hekim tarafından teşhis edilmiş) için; 6-7 yaprak, kaynayan suya atılır ve hafif yumuşayana kadar haşlanır. İyileşene kadar her gün varisli bacağa sarılır, soğuyuncaya kadar bu şekilde bekletilir (Çataltepe Köyü).

Herbaryum no : 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052.

Monograf no: 6

Latince adı : *Centaurium erythraea* Rafn.

Familyası : Gentianaceae

Yerel adı : Mayasıl otu

Kullanılan kısmı : Çiçekli toprak üstü kısımları

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Hemoroit için; yarım yemek kaşığı bal ile güneşte kurutulduktan sonra toz edilmiş yarım yemek kaşığı mayasıl otu karıştırılır, sabah aç karnına yenilir. Uygulamaya 3 gün devam edilir. Geçmezse uygulama 15 gün sonra aynı şekilde tekrarlanır (Evrenuşağı Köyü). Veya mayasıl otu, ceviz yaprağı (*Juglans regia* L.) ve çorba nanesinden (*Mentha* sp) ikişer avuç alınıp, soğuk suya konulur ve 5 dakika kadar kaynatılır. Bu şekilde hazırlanan dekoksiyon sıcak su dolu bir leğene konularak biraz ılıdıktan sonra içine oturulur ve su soğuyana kadar beklenir. Bir kere yapmak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3053, 3054.

Monograf no: 7

Latince adı : *Clematis* sp.

Familyası : Ranunculaceae

Yerel adı : Ham tevek

Kullanılan kısmı : Gövde

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Romatizmada, şişi indirmek ve iltihabı akıtmak için; ham teveğin gövdesinin dış kabuğu soyulur. Ortadaki kısım (kaymak) alınır, dövülerek ağrıyan yere sarılır. Sarıldığı bölgeyi yakana kadar bekletilir. Rahatsızlık olan bölgede su toplanmasına neden olur ve bu su kendiliğinden akar (akmazsa delinerek akması sağlanır). Ağrı oldukça uygulama tekrar edilir (Koşu Köyü).

Herbaryum no : 3056.

Monograf no: 8

Latince adı : *Cornus mas* L.

Familyası : Cornaceae

Yerel adı : Kiren, kızılıcık

Kullanılan kısmı : Meyve, yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : İshali kesmek için; yarım kilo kadar kiren 1,5 litre kadar soğuk suya konulur, kaynatılır. Ardından soğutulurak 1-2 su bardağı kadarı (şeker konulmadan) içilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Gökçeağaç Köyü).

Öksürüğü kesmek için; iki küçük kâse kızılıcık meyvesi ve yaprağı yaklaşık bir litre soğuk suya atılır, kaynatılır. Öksürük olduğu günler, ılıkken veya soğuduğunda günde bir kere bir su bardağı kadar içilir (Gökçeağaç Köyü).

Herbaryum no : 3057, 3058.

Monograf no: 9

Latince adı : *Corylus maxima* Miller

Familyası : Corylaceae

Yerel adı : Fındık

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Böbrek taşı düşürmek için; 10 tane taze fındık yaprağı çay gibi demlenir. Böbrek taşı düşene kadar her gün çay gibi içilir (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3059.

Monograf no: 10

- Latince adı** : *Crepis foetida* L. subsp. *rhoeadifolia* (Bieb.) Celak
Familyası : Asteraceae
Yerel adı : Sötlü ot, söt düven
Kullanılan kısmı : Herba
Kullanılış amacı ve uygulanışı : İneklerin sötünü arttırmak için; ineklere yedirilir ve sötleri artar (Yeşilköy Köyü, Doğankaya Köyü).
Herbaryum no : 3060, 3061.

Monograf no: 11

Latince adı : *Cydonia oblonga* Miller

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Ayva

Kullanılan kısmı : Yaprak, sap, dal

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Kabızlığı gidermek için; güneşte kurutulan yaklaşık 10 adet ayva yaprağı 1-2 su bardağı kadar soğuk suya konularak kırmızı bir su elde edinceye kadar kaynatılır. Süzildükten sonra ılık halde 2-3 gün boyunca, sabahları aç karnına 1 su bardağı kadar içilir (Sarıçevre Köyü).

Öksürüğü kesmek için; yarım litre kadar soğuk suya 4-6 adet (veya 1 avuca yakın) taze veya gölgede

kurutulmuş ayva yaprağı yıkandıktan sonra konulur, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 2-5 dakika sonra (veya su kan kırmızısı renk olunca) ocaktan alınır, süzülür. Öksürük geçinceye kadar her akşam sıcak halde bir su bardağı (veya sabahları aç veya tok karnına) içilir (Dededağı, Evrenuşağı, Hacıoğlu Kamberli, Osmanbeyli, Örencik, Sarıkaya, Tepecik, Yağmurca, Yiğitalan Köyleri). Veya güneşte kurutulmuş ayva yaprağı yukarıdaki gibi hazırlanarak aynı şekilde ama 1-2 bardak kullanılır (Çatak, Uluğağ Köyleri). Veya ayva yaprakları toplanıp, ipe aralıklı olarak dizilerek güneşte kurutulur. Daha sonra ağzı kapalı olarak bir kaptan saklanır. Kullanılacağı zaman 2-3 su bardağı kaynar suya bir avuca yakın yaprak konularak 5 dakika kadar ağzı kapalı halde demlenir. Bu şekilde hazırlanan infüzyondan ılık haldeyken, öksürük kesilene kadar günde bir defa bir su bardağı kadar her gün, günün herhangi bir vaktinde içilir (Doğanca Beldesi, Kuşluğan Köyü). Veya 5-6 adet ayva ağacının dalı 2-3 su bardağı soğuk suya konulur ve 5-10 dakika süresince kaynatılır. Ilık halde günün herhangi bir vaktinde (aç tok fark etmez) günde bir defa 2 çay bardağı kadar içilir. Veya 2-3 tane ayva ağacı dalı ile 3-4 tane kurutulmuş ayva yaprağı üzerine 3 su bardağı soğuk su konularak ısıtılır. Kırmızı renk olana kadar kaynatılır, süzülür. Bir su bardağı, sıcak halde öksürük kesilene kadar her akşam tok karnına içilir (Ortadurak Köyü). Veya 8-9 tane ayva meyvesinin sapı alınır, yıkanır ve iki su bardağı soğuk suya konulup, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan

5-6 dakika sonra süzölür. Öksürük geçene kadar günün her hangi bir zamanında 1 bardak olmak üzere içilir (Seyhulaş Köyü). Veya ipe dizilerek güneşte kurutulan ayva yapraklarından bir avuç dolusu soğuk suya konulur, kabın ağzı kapatılarak 1 gece bekletilir. Sabah aç karnına ve akşam yatmadan önce 2-3 gün süresince 1 su bardağı kadar ısıtılıp içilir (Sarı Köy).

Soğuk algınlığı ve grip için; ayva yaprağı sonbaharda toplanır, ipe dizilerek gölgede kurutulur. Kaynamakta olan 2 su bardağı kadar suya birkaç tane yaprak konulur ve suyun rengi kırmızıya dönene kadar kaynatmaya devam edilir. Süzöldükten sonra iyileşene kadar günün herhangi bir vaktinde ılık haldeyken (aç veya tok karnına) 1 su bardağı kadar içilir (Yağmurca Köyü).

Herbaryum no : 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078.

Monograf no: 12

Latince adı : *Cynodon dactylon* (L.) Pers.

Familyası : Poaceae

Yerel adı : Ayrık otu

Kullanılan kısmı : Kök, toprak üstü kısımları

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Böbrek taşı düşürmek için; 6-7 adet ayrık otu kökü ve 4-5 adet ardıç ağacı (*Juniperus* sp.) kozalağı, üç su bardağı soğuk suya konulur ve kaynatılır ve su dökülür bu işlem iki kez tekrarlanır. Üçüncü kez hazırlanan dekoksiyon, sabah ve akşamları birer çay bardağı taş düşene kadar içilir (Ağıllar Köyü).

Diz ağrıları için; 8-9 adet ayrık otu toprak üstü kısmı 2-3 su bardağı soğuk suya konulup, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 2-3 dakika sonra ocaktan alınarak bir gece üstü tülbent ile örtülü şekilde ayazda bekletilir. Bir hafta boyunca aç karnına her sabah bir su bardağı içilir (İlyaslı Köyü).

Herbaryum no : 3079, 3080.

Monograf no: 13

Latince adı : *Equisetum telmateia* Ehrh.

Familyası : Equisetaceae

Yerel adı : Çam otu

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Romatizma ağrıları için; 4-5 tane iğne şeklindeki çam otu yaprağı iki su bardağı soğuk suya konularak kaynayınca kadar ısıtılır. Hazırlanan dekoksilyondan günde bir kez ve bir çay bardağı olmak üzere ağrı geçene kadar içilir (Çalköy Köyü).

Herbaryum no : 3081.

Monograf no: 14

Latince adı : *Ficus carica* L.

Familyası : Moraceae

Yerel adı : İncir

Kullanılan kısmı : Meyve, dal, meyve/dal sütü

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Siğili yok etmek için; olmamış incir meyvesi koparılır, sütü çıkarılıp, siğile sürülür (İkizpınar Beldesi). Veya incirin dalı kırılır. Beyaz renkteki sütünden siğilin olduğu yere bir iki damla damlatılır, bekletilir. Bu işlem 1-2 gün tekrarlanır (Örencik, Karpuzlu Köyleri). Karpuzlu Köyü'nde bu uygulamanın sadece cumartesi günleri yapıldığında cevap alındığı ve dal kurudukça siğilinde kuruduğu belirtilmektedir.

Herbaryum no : 3082, 3083, 3084.

Monograf no: 15

Latince adı : *Foeniculum vulgare* Miller.

Familyası : Apiaceae

Yerel adı : Dere otu, doruk otu

Kullanılan kısmı : Gövde, yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Şekeri düşürmek için; beş bağ doruk otu, beş tane limonun (*Citrus limon* L.) suyu, iki buçuk litre soğuk suya ilave edilip kaynatılır ve süzülür. Buzdolabında saklanır. Sabahları, aç karnına bir çay bardağı içilir (Çataltepe Köyü).

Herbaryum no : 3085.

Monograf no: 16

- Latince adı** : *Helianthus annuus* L.
- Familyası** : Asteraceae
- Yerel adı** : Ayçiçeği
- Kullanılan kısmı** : Meyve (ayçiçeği yağı)
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Boğaz ağrısı için; 2-3 tane pırasanın (*Allium porrum* L.) yaprakları, bir yemek kaşığı ayçiçeği yayında iyice kavrularak boğaza bir bez ile sarılır, soğuyana kadar bekletilir. Bir kez uygulamak yeterlidir (Koşu Köyü). Veya iki avuç kadar maydanoz [*Petroselinum crispum* (Miller) A. W. Hill] yaprağı ayçiçeği yağında hafifçe kavrularak bir bez ile akşamları boğaza sarılır. Ağrı geçene kadar her gün uygulanır ve sabaha kadar bez bekletilir (Lengerli Köyü).

Çıban ve dolamalar için; kuru soğanın (*Allium cepa* L.) kabuğu soyulup, içi oyulur. Közün üzerine konularak hafifçe yumuşatılır. İçine ayçiçek yağı ve rendelenmiş beyaz sabun konulur. Sıcakken bir bez yardımıyla parmağa sarılarak iltihap akana kadar bekletilir (Evrenuşağı Köyü).

Çocuklardaki kulak ağrısı için; ağrıyan kulağa bir kez 1-2 damla ayçiçek yağı damlatılır (Hacıoğlu Köyü).

Kellik için; acı narın (*Punica granatum* L.) dış kabuğu kesilir, ezilir, içine iki kaşık ayçiçek yağı konulur ve yarım saat kadar bekletilir. Bu karışım kel olan bölgeye sürülerek 15-20 dakika bekletilir. Uygulamaya saç çıkana kadar haftada bir kez devam edilir (Çalköy).

Yanıkta ağrıyı almak, iz kalmasını önlemek için; beyaz sabun ve beyaz mum rendelenip üzerine ayçiçek yağı konularak kaynatılır. Günde bir kere, yanık iyileşinceye kadar her gün sürülür (Şeyhulas Köyü).

Herbaryum no : 3086.

Monograf no: 17

Latince adı : *Hypericum perforatum* L.

Familyası : Hypericaceae

Yerel adı : Sarı kantaron, bronşit otu

Kullanılan kısmı : Çiçek, yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Bronşit için; bir tutam kadar yaprak ve çiçekleri orta büyüklükte bir cezvenin içine konulur. Üzerine soğuk su konulup bir taşım kaynatılıp soğutulduktan sonra süzülür. Bu şekilde hazırlanan dekoksiyondan sabah-akşam birer çay bardağı iyileşene kadar her gün içilir (Martala Köyü).

Gripte nefes açmak için; güneşte kurutulmuş bir avuç çiçek üzerine kaynar su konulur. Kapağı kapatılıp, 10 dakika kadar demlemeye bırakılır. Sıcakken günde

bir kere bir fincan kadar içilir (Dereler Köyü).

Kireçlenme ve romatizma ağrıları için; bir demlik içerisindeki 1-2 bardak sıcak suya bir tutam gölgede kurutulmuş çiçek konularak ağzı kapatılır ve 5-10 dakika demlenir. Soğuduktan sonra 31 gün boyunca sabah, akşam bir çay bardağı içilir. Hazırlanan karışım buzdolabında saklanarak tekrar kullanılabilir (Çataltepe Köyü).

Herbaryum no : 3087, 3088, 3089.

Monograf no: 18

Latince adı : *Juglans regia* L.

Familyası : Juglandaceae

Yerel adı : Ceviz

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Romatizma ve diz ağrısını gidermek için; bir kazana 5 litre kadar soğuk su konulur. İçine 20-30 tane taze ceviz yaprağı atılır. Rengi çıkana kadar kaynatılır. Su dayanabilecek kadar ılıyınca içine ayaklar sokulur ve su soğuyana kadar bekletilir. Bu uygulama üç dört gün art arda günde bir defa yapılır (Evrenuşağı Köyü).

Hemoroit için; mayasıl otu (*Centaurium erythraea* Rafn.), ceviz yaprağı ve çorba nanesinden (*Mentha* sp.) ikişer avuç alınıp soğuk suya konulur ve 5 dakika kadar kaynatılır. Bu şekilde hazırlanan dekoksion sıcak su dolu bir leğene konularak biraz ılıdıktan sonra içine oturularak su soğuyana kadar beklenir. Bir kere yapmak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3090, 3091.

Monograf no: 19

- Latince adı** : *Laurocerasus officinalis* Roemer
Familyası : Rosaceae
Yerel adı : Karayemiş
Kullanılan kısmı : Meyve
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Yüksek kan sekerini (hekim tarafından teşhis edilmiş olan) düşürmek için; Taze meyvelerden günde bir avuç bir kerede yenilir (Darboğaz Köyü).

Herbaryum no : 3092.

Monograf no: 20

Latince adı : *Laurus nobilis* L.

Familyası : Lauraceae

Yerel adı : Defne

Kullanılan kısmı : Yaprak, meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Egzama için; 3-4 adet taze yaprak bir su bardağı soğuk suya konulur, bir taşım kaynatılır ve süzülür. Sabahları aç karnına bir çay bardağı içilir. Egzama geçene kadar uygulanır (Darboğaz Köyü).

Kireçlenmeyi önlemek için; defne meyvesi siyah renkliye kadar bir avuç kadarı ezilir ve yenilir. Meyve siyah olduğu sürece her gün tekrarlanır (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3093, 3094.

Monograf no: 21

Latince adı : *Lavatera punctata* All.

Familyası : Malvaceae

Yerel adı : Ebegümeci

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Mide ağrısını dindirmek için; bir avuç kadar yaprak 2-3 bardak kaynar suya atılır, ağzı kapalı halde 5-10 dakika bekletilir. Ağrı hissedildiği zaman günde bir kere bir su bardağı aç veya tok karnına içilir (Evrenuşağı Köyü). Veya ebegümecinin soğan, salça ve pirinçle yemeği yapıp, iki haftada, bir öğün yenilir (Kamberli).

Herbaryum no : 3095, 3096.

Monograf no: 22

Latince adı : *Lycopersicum esculentum* L.

Familyası : Solanaceae

Yerel adı : Domates

Kullanılan kısmı : Meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Parmaktaki dolamayı olgunlaştırıp patlatmak için; kırmızı domatesin içi oyulur, dolamalı parmak bu oyuktan içeri sokularak bir bezle sarılır, dolama akıncaya kadar bekletilir. Dolamanın patlayıp aktığı hissedilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3097.

Monograf no: 23

Latince adı : *Malva neglecta* Wallr.

Familyası : Malvaceae

Yerel adı : Ebegümeci

Kullanılan kısmı : Yaprak, kök

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Romatizma ve kireçlenme için; bir tabak kadar ebegümeci, bitkinin kökleri ile haşlanır. Sade veya yoğurtlu bir şekilde yemek olarak tüketilir (Yeşil Köy).

Herbaryum no : 3098.

Monograf no: 24

- Latince adı** : *Melissa officinalis* L. subsp. *altissima* (Sm.) Arcangeli
Familyası : Lamiaceae
Yerel adı : Melisa, oğul otu
Kullanılan kısmı : Yaprak
Kullanılış amacı ve uygulanışı : Kireçlenme için; bir tutam gölgede kurutulmuş oğul otu bir su bardağı sıcak suya atılır, ağzı kapatılıp demlenmeye bırakılır. Fayda görülünceye kadar her gün sabah, akşam bir çay bardağı tok karnına içilir (Çataltepe Köyü).

Uyku bozukluğu için; bir yemek kaşığı kurutulmuş yaprak, 1-2 su bardağı kadar kaynayan suya atılır, ağzı kapatılıp 5-10 dakika hafifçe ısıtılmaya. Süzülür ve uyku düzeni sağlanıncaya kadar her gece bir su bardağı tok karnına içilir (Yeşilköy Köyü).

Herbaryum no : 3099, 3100.

Monograf no: 25

- Latince adı** : *Mentha longifolia* (L.) Hudson subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides*
- Familyası** : Lamiaceae
- Yerel adı** : Kedi nanesi
- Kullanılan kısmı** : Yaprak
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Karın ağrısı ve gaz gidermek için; yaş veya gölgede kurutulmuş yapraklar ufalanmış şekilde bir tatlı kaşığı kadar bir bardak soğuk suya atılır, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan yarım dakika sonra, süzülür ve sıcakken bağırsaklar rahatlayıncaya kadar her gün günde bir kez olmak üzere içilir (Darboğaz Köyü).
- Herbaryum no** : 3190.

Monograf no: 26

Latince adı : *Mentha piperita* L.

Familyası : Lamiaceae

Yerel adı : Nane

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Gaz için; bir su bardağı soğuk suya bir tatlı kaşığı toz kuru nane yaprağı konulur ve ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 1 dakika sonra süzülür, günün herhangi bir vakti bir defa aç veya tok karnına sıcakken içilir (Yağmurca Köyü).

Karın ağrısı için; 3-4 tane taze nane yaprağı bir su bardağı kadar soğuk suya konularak ısıtılır. Bir iki taşım kaynatıldıktan sonra süzülür, bir su bardağı kadar süzüntüye bir tatlı kaşığı çay şekeri atılıp

karıştırılır. Sıcak haldeyken aç veya tok karnına günün herhangi bir vakti içilir (Kuşluğan Köyü).

Mide bulantısını kesmek için; yarım litre kadar soğuk suya 8-10 adet taze nane yaprağı konularak ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 2-3 dakika sonra, ocaktan alınır, süzülür, sıcakken bir su bardağı içilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü). Veya bir su bardağı soğuk suya bir çay (veya tatlı) kaşığı toz kuru nane yaprağı konulur ve ısıtılır. Bir iki taşım (1 dakika kadar) kaynadıktan sonra süzülür, 5-6 damla limon suyu (*Citrus limon* L.) ilave edilir, sıcakken bir su bardağı günün herhangi bir vakti aç veya tok karnına içilir (Sarıköy, Tepecik Köyleri). Bu şekilde hazırlanan dekoksiyon, limon suyu (*Citrus limon* L.) koymadan da içilebilir (Yağmurca Köyü).

Mide, karın ağrılarını kesmek için; yarım su bardağı soğuk suya 4-5 adet taze nane yaprağı konularak ısıtılır. Birkaç dakika kaynadıktan sonra ocaktan alınır, süzülür, ağrı olduğu günler sabahları aç karnına içilir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3101, 3102, 3103, 3104.

Monograf no: 27

Latince adı : *Mespilus germanica* L.

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Töngel, muşmula

Kullanılan kısmı : Yaprak, meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : İshali kesmek için; kapaklı bir kapta 5-6 adet (veya bir avuç kadar) taze töngel yaprağı üzerine iki su bardağı kaynar su konulur ve kapağı kapatılarak 10 dakika demlenir. Süre sonunda süzildükten sonra ishal geçene kadar her gün sabah, akşam bir su bardağı kadar içilir (Darboğaz Köyü, İkizpınar Beldesi). Veya ipe dizilerek gölgede kurutulan 5-6 tane kurutulmuş töngel yaprağı demliğe konulur ve üzerine 1-2 su bardağı kadar soğuk su konularak

ısıtılır. Bir iki taşım kaynadıktan sonra biraz beklenilir, ılık haldeyken süzülür ve ishal kesilinceye kadar günde 1 su bardağı günün herhangi bir vaktinde aç veya tok karnına içilir (Osmanbeyli Köyü). Veya birer avuç tönge meyvesi ve yaprağının üzerine birkaç bardak soğuk su konularak ısıtılır. Kaynamaya başladıktan birkaç dakika sonra süzülür, ishal geçene kadar sabah, akşam birer çay bardağı içilir (Ağıllar Köyü).

Öksürük için; ağaçta kurumuş tönge meyveleri toplanır, yıkanır ve 5-6 tanesinin üzerine 2-3 su bardağı soğuk su konularak ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 7-8 dakika sonra ocaktan alınarak sıcak haldeyken 2/3 su bardağı dolusu kadarı öksürük kesilene kadar her gün, günün herhangi bir vaktinde (aç veya tok karnına) içilir (Hacıoğlu Köyü). Veya gölgede kurutulan 5-6 tane tönge yaprağının üzerine 2-3 su bardağı soğuk su konulur ve ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 4-5 dakika sonra ocaktan alınır, süzülür. Sıcak haldeyken öksürük kesilene kadar her gün, günün herhangi bir vaktinde (aç veya tok karnına) bir çay bardağı içilir (Ortadurak Köyü).

Herbaryum no : 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110.

Monograf no: 28

- Latince adı** : *Morus nigra* L.
- Familyası** : Moraceae
- Yerel adı** : Kara dut
- Kullanılan kısmı** : Meyve
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Ağız yaraları, aftlar için; taze meyveler ağza konulup diş arasında ezilir ve yaranın olduğu bölgenin üzerine getirilerek 4-5 dakika bekletilir. Yara geçene kadar, her gün ve günde bir kere uygulanır (Lengerli Köyü).
- Herbaryum no** : 3111.

Monograf no: 29

Latince adı : *Nerium oleander* L.

Familyası : Apocynaceae

Yerel adı : Zakkum

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Ayak kaşıntıları için; 10 adet zakkum yaprağı bir litre soğuk suya atılıp kaynatılır. Biraz bekletilerek suyun sıcaklığı dayanılabilecek dereceye geldiğinde, ayaklar suya sokulup, su soğuyana kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3112.

Monograf no: 30

Latince adı : *Nicotiana tabacum* L.

Familyası : Solanaceae

Yerel adı : Tütün

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Kanayan yerin mikrop kapmasını önlemek için; yeşil tütün yaprağı elde ezilerek suyu kanayan yerin üzerine sıkılır ve 10 dakika kadar bekletilir. Bir kez yapmak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü).

Kanı durdurmak için; kurutulmuş tütün yaprağı kanayan yere konulur ve kanama duruncaya kadar bekletilir (Çalköy, Kuşluğan, Yakıntaş Köyleri, İkizpınar Beldesi). Veya kanayan yere bir tutam şeker ve bir tutam ufalanmış tütün kurusu bastırılır. 2-3 dakika bekletilerek kanamanın durması sağlanır (Hacıoğlu Köyü).

Herbaryum no : 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119.

Monograf no: 31

- Latince adı** : *Olea europaea* L.
Familyası : Oleaceae
Yerel adı : Zeytin, siyah zeytin
Kullanılan kısmı : Meyve
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Ayak, kol ezilmeleri, burkulmaları ve incinmelerdeki ağrı ve şişin giderilmesi için; 10-15 tane zeytin meyvesi dövölür. Üzerine iki damla zeytinyağı konulur ve incinen yere sürölerek üzeri sarılarak 1-2 saat kadar bekletilir (Gökçeaağaç Köyü).

Kırık, çıkıklar için; 3-4 adet siyah zeytin çekirdeğıyle birlikte, 1 avuç sarı çekirdekli üzüm (*Vitis sylvestris* C.C.Gmel.) ve 1 adet kuru soğan (*Allium cepa* L.)

birlikte ezilerek merhem haline getirilerek kırık veya çıkığın olduğu yere sürölür ve üzeri bir bez ile sarılır. Bu karışım 5-10 gün boyunca her gün yeniden yapılarak sargı değıştirilir (Dededağı Köyü).

Yanığı iyileştirmek ve iz kalmamasını sağlamak için; balmumu ısıtılır, süzölür ve zeytinyağı ile karıştırılıp yanık yere sürölür (Barış Köyü). Veya bir adet haşlanmış yumurtaya bir çay kaşığı zeytinyağı konulur. Simsiyah oluncaya (yanıncaya) kadar kavrulur. Biraz soğuyunca temiz tülbentten süzölür, yağ pamukla yanık yere sürölür. Yanık iyileşinceye kadar günde bir kere uygulanır (İkizpınar Beldesi).

Herbaryum no : 3120.

Monograf no: 32

- Latince adı** : *Origanum vulgare* L. subsp. *vulgare*
- Familyası** : Lamiaceae
- Yerel adı** : Grip otu, adaçayı
- Kullanılan kısmı** : Çiçekli toprak üstü kısmı
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Gripte rahatlatmak, terletmek, nefesi açmak için; bir avuç kadar gölgede kurutulmuş bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yıkanır ve üzerine soğuk su konularak ısıtılır. Kaynadıktan sonra günde bir kere bir su bardağı kadar sıcak olarak içilir (Dereler, Martala Köyleri).
- Herbaryum no** : 3121, 3122.

Monograf no: 33

Latince adı : *Petroselinum crispum* (Miller) A. W. Hill

Familyası : Apiaceae

Yerel adı : Maydanoz

Kullanılan kısmı : Yaprak, toprak üstü kısmı

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Boğaz ağrısı için; iki avuç kadar maydanoz yaprağı sıvı yağda hafifçe kavrulur. Bir bez ile akşamları boğaza sarılır. Boğaz ağrısı geçene kadar her gün uygulanır ve sabaha kadar bez bekletilir (Lengerli Köyü).

Kabızlık için; yarım demet kadar maydanoz üzerine 1-1,5 litre kadar soğuk su konulur, ısıtılır ve bir iki taşım kaynatılır. Kabızlık geçene kadar her gün sabah akşam aç karnına birer su bardağı kadar içilir (Sarıköy Köyü).

Herbaryum no : 3123, 3124.

Monograf no: 34

Latince adı : *Phaseolus vulgaris* L.

Familyası : Fabaceae

Yerel adı : Kuru fasülye

Kullanılan kısmı : Meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Köpek ısırdığında; kuru fasülye ikiye bölünüp köpeğin ısırdığı yere konulup sarılır. Bir kere uygulamak yeterlidir (Tosköy Köyü).

Herbaryum no : 3125.

Monograf no: 35

Latince adı : *Pinus* sp.

Familyası : Pinaceae

Yerel adı : Kozalak

Kullanılan kısmı : Tohum, gövde

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Çocuklardaki idrar tutamama için; iki kozalak tohumu yeşil iken bir su bardağı soğuk suya atılıp ısıtılarak 2-3 dakika kaynatılır, ılıtılır. Hazırlanan dekoksilyondan bir hafta süresince gece yatmadan önce yarım çay bardağı içilir (Darboğaz Köyü).

Yanlış kaynayan kemik için; çam sakızı bir bezle alınıp yanlış kaynayan yere akşam sürülerek bezle sarılır. Ertesi sabah, yanlış kaynayan kemik yerinden çıkar. Kırık doğru şekilde sarılarak kemiğin kaynaması sağlanır (Gazibeyli Köyü).

Herbaryum no : 3126.

Monograf no: 36

Latince adı : *Plantago lanceolata* L.

Familyası : Plantaginaceae

Yerel adı : Sünitka, damar otu

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Vücutta çıkan çıbanın olgunlaşıp, patlaması için; akşam çıban üzerine konulur, mendille sarılır, sabaha kadar bekletilerek çıbanın olgunlaşıp patlaması sağlanır (Gümüsyaprak Köyü).

Damar tıkanıklığını açmak için; 5-6 tane taze yaprak alınır ve iki su bardağı kaynamakta olan suya atılarak 4-5 dakika daha kaynatılır. İliyınca bir hafta boyunca sabahları aç karnına, bir çay bardağı kadar içilir (Ada Köyü).

Herbaryum no : 3127, 3128.

Monograf no: 37

- Latince adı** : *Plantago major* L. subsp. *intermedia* (Gilib) Lange
Familyası : Plantaginaceae
Yerel adı : Sünitka, damar otu, sinir otu, siğil otu, yılan dili
Kullanılan kısmı : Yaprak, kök, toprak üstü kısmı
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Diz ağrıları için; bir miktar damar otu soğuk suya konulup kaynatılır, içilir (Kamberli Köyü).

Siğil için; damar otu siğilin olduğu parmağa akşam sarılarak sabaha kadar bekletilir. Bir defa uygulamak yeterlidir (Örencik Köyü).

Vücuttaki çıbanların olgunlaşıp, patlamasını

sağlamak için; sünitkanın taze yaprakları elde edilerek yumuşatılır ve çıbanın üzerine bir bez ile sarılır. Patlayıncaya kadar çıbanın üzerinde bekletilir. Sünitka çıbanı olgunlaştırıp patlatır (Evrenuşağı Köyü).

Yanlış kaynayan kırıklar için; 2-3 tane sinir otu köküyle birlikte sökülerek yaklaşık yarım litre inek sütü ile kaynatılır. Macun kıvamına gelince akşam yanlış kaynayan kırığın üzerine sürülerek sarılır, terletilir. Sabaha kadar bekletilir. Sabah yanlış kaynayan kemik, yerinden çıkmış olur. Bir kere yapmak yeterlidir (Yeşilyazı Köyü).

Herbaryum no : 3129, 3130, 3131, 3132.

Monograf no: 38

Latince adı : *Plantago major* L. subsp. *major*

Familyası : Plantaginaceae

Yerel adı : Damar otu

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Gripte nefesi açmak için; üç adet damar otu yaprağı yaklaşık yarım litre soğuk suya konulup ısıtılarak kaynatılır. Süzildükten sonra günde bir defa bir su bardağı içilir (Seyhulaş Köyü).

Herbaryum no : 3133.

Monograf no: 39

- Latince adı** : *Prunus* sp.
- Familyası** : Rosaceae
- Yerel adı** : Çakal eriği, kırmızı erik
- Kullanılan kısmı** : Meyve
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Bronşit için; bir avuç kadar çakal eriği yarım litre soğuk suya atılarak ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 15-20 dakika sonra ocaktan alınarak biraz ılıtılır, süzülür ve iyileşene kadar günde bir kez bir çay bardağı içilir (İkizpınar Beldesi).
Kan şekerini düzenlemek için; her gün günde bir avuç kadar kırmızı erik taze olarak yenilir (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3134 (çakal eriği), 3135 (kırmızı erik).

Monograf no: 40

Latince adı : *Prunus avium* L.

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Kiraz

Kullanılan kısmı : Meyve sapı, çekirdeği

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Bebeklerdeki karın ağrısı ve gaz için; kurutulmuş kiraz çekirdekleri beze sarılır, ısıtılır. Bebeğin karnına konulur. Gaz oldukça uygulanır (Dikencik Köyü).

Böbrek taşını düşürmek için; yarım kilo kuşburnu (*Rosa canina* L.) bir kilo kiraz sapı ile birlikte iki litre soğuk suya konularak kaynatılır. Bir gece ayazda bekletilir. Yarım çay bardağı kadarı bir kez içilerek ardından banyoya girilir ve banyo sonrası bol su içilir. Bir kez uygulamak yeterlidir (Darboğaz Köyü).

Herbaryum no : 3136.

Monograf no: 41

Latince adı : *Punica granatum* L.

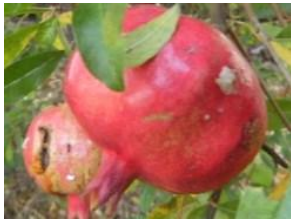
Familyası : Punicaceae

Yerel adı : Acı nar

Kullanılan kısmı : Meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Kellik için; acı narın dış kabuğu kesilir, ezilir, içine iki kaşık ayçiçek yağı (*Helianthus annuus* L.) konulur ve yarım saat kadar bekletilir. Bu karışım kel olan bölgeye sürülerek 15-20 dakika bekletilir. Uygulamaya saç çıkana kadar haftada bir kez devam edilir (Çalköy Köyü).

Herbaryum no : 3137.

Monograf no: 42

Latince adı : *Quercus frainetto* Ten.

Familyası : Fagaceae

Yerel adı : Pelit ağacı

Kullanılan kısmı : Dal

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Çivi, tel gibi cisimler battığında yaranın mikrop kapmasını önlemek için; pelit ağacının yaş dalı ateşte kızdırılır, kızgın dal yara üzerine konulur ve soğuyuncaya kadar bekletilir. Bir kez uygulamak yeterlidir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3138.

Monograf no: 43

Latince adı : *Rosa canina* L.

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Kuşburnu, yaban gülü

Kullanılan kısmı : Meyvesi

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Böbrek taşı düşürmek ve idrar söktürmek için; yarım kilo kuşburnu meyvesi, bir kilo kiraz sapı (*Prunus avium* L.) ile birlikte iki litre soğuk suya konularak bir süre kaynatılır. Bir gece ayazda bekletildikten sonra bu karışımdan bir fincan içilir. Banyoya girilerek terleme sağlanır ve aynı zamanda bol su içilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Darboğaz Köyü).

Gripte vücudun direncini arttırmak için; gölgede

kurutulan kuşburnu meyvelerinden 5-6 tanesinin üzerine soğuk su konulup ısıtılır. İki taşım kaynadıktan sonra süzülür ve ılık halde grip geçene kadar günün herhangi bir vaktinde bir su bardağı aç veya tok karnına içilir (Osmanbeyli Köyü).

Sağlıklı yaşamak için; meyveleri toplanır, sepete konulur. Yumuşayıncaya kadar bekletilir. Daha sonra kaynar suya atılır ve iyice yumuşatılır. Ardından ince elekten geçirilir. Sabahları yenilir (Seyhulaş Köyü).

Herbaryum no : 3141, 3140, 3142.

Monograf no: 44

Latince adı : *Rubus* sp.

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Böğürtlen

Kullanılan kısmı : Kök, Meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Ağız yaraları için; olgun böğürtlen meyvesi bir tabakta kaşık ile biraz ezilir ve ağız yarası olan yerlere yaralar iyileşene kadar her gün sürülür (Doğankaya Köyü).

İltihaplar ve teşhisi hekim tarafından konulmuş olan yüksek kan şekerini düşürmek için; 4-5 adet böğürtlen kökü temizlenip yıkanır ve üzerine iki su bardağı soğuk su konulur. Kökler içine atılır, ısıtılır. Kaynamaya başlayınca bir süre daha ısıtılır. Ardından ocaktan alınır, biraz soğuyunca her sabah bir çay bardağı aç karnına içilir (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3143, 3144.

Monograf no: 45

Latince adı : *Rubus discolor* Weihe & Nees.

Familyası : Rosaceae

Yerel adı : Böğürtlen

Kullanılan kısmı : Kök

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Mayasıl için; 3-4 adet böğürtlen kökü yıkanır, 2-3 su bardağı soğuk suya konulup ısıtılarak bir iki taşım kaynatılır. Mayasıl geçene kadar her sabah aç karnına ılık halde bir su bardağı kadar içilir (Kamberli Köyü).

Herbaryum no : 3145.

Monograf no: 46

- Latince adı** : *Rumex* sp.
Familyası : Polygonaceae
Yerel adı : Efelik pancarı
Kullanılan kısmı : Herba
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Gaz gidermek için; soğan ve salça ile kavrulup yenilir (Doğankaya Köyü).
Herbaryum no : 3139.

Monograf no: 47

- Latince adı** : *Salix babylonica* L.
- Familyası** : Salicaceae
- Yerel adı** : Söğüt
- Kullanılan kısmı** : Yaprak
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Romatizma ağrıları için; bir avuç kadar gölgede kurutulmuş söğüt yaprağı, üç su bardağı sıcak suya atılır ve 5-10 dakika kaynatılır. Ağrılar başlayınca, 21 gün boyunca sabah, akşam birer çay bardağı içilir (Çataltepe Köyü).
- Herbaryum no** : 3146.

Monograf no: 48

- Latince adı** : *Salvia forskahlei* L.
- Familyası** : Lamiaceae
- Yerel adı** : Karadeniz adaçayı
- Kullanılan kısmı** : Yaprak
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Gripte ve balgam söktürmek için; bir yemek kaşığı kadar gölgede kurutulmuş yaprak üzerine soğuk su ilave edilir ve bir taşım kaynayıncaya kadar ısıtılır, süzülür. Grip geçene kadar her gün bir su bardağı içilir (Yeşilköy Köyü).
- Herbaryum no** : 3147.

Monograf no: 49

Latince adı : *Sambucus ebulus* L.

Familyası : Caprifoliaceae

Yerel adı : Yivdin, sultan otu

Kullanılan kısmı : Yaprak, çiçek

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Bacak, ayak, kol incinmelerinde, eziklerde şişliğı indirmek için; 4-5 adet yivdin yaprağı sobanın üstünde hafifçe soldurulur. Sıcakken incinen yere konularak üzeri sarılır ve soğuyana kadar (veya akşam uygulanarak sabaha kadar) bekletilir. Bir veya ardışık günlerde iki kez uygulamak yeterlidir (Gökçeağaç, Türkköyü Köyleri). Veya eziklerdeki şiş indirmek için, bir avuç kadar yivdin yaprağı, iki yemek kaşığı un içerisinde iyice yumuşayana kadar

kavrulur. Sıcakken şişmiş olan eziğin üzerine konularak sarılır, şiş inene kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (İkizpınar Beldesi).

Romatizma ve diz ağrılarını gidermek için; bir sap yivdinin yaprak ve çiçekleri alınarak üzerine bir çay bardağı soğuk su konulur ve ısıtılarak lapa kıvamına gelene kadar kaynatılır. Hazırlanan lapa ağrıyan yere sürülerek üzeri bir bez ile sarılır. Bu şekilde bir saat bekletilir. Uygulama ağrı geçene kadar her gün tekrarlanır (Evrenuşağı Köyü). Veya 3-7 adet (veya bir avuç kadar) yivdin yaprağı sobanın üzerinde soldurulduktan sonra, sıcak halde ağrıyan dize konulur ve üzeri bir bez ile sarılır. Yivdin yaprakları soğuyana kadar dizde bekletilir. Soğuduktan sonra bez açılarak yapraklar atılır. Veya uygulama akşam yapılarak sabaha kadar bekletilir. Diz ağrısının olduğu günlerde, ağrı geçene kadar her gün günde bir defa uygulamak yeterlidir (Şeyhören, Türkköyü Köyleri, Doğanca Beldesi). Veya 10-12 adet yivdin yaprağı, 2-3 yemek kaşığı inek süt ile dövülerek iyice ezilir ve akşam dizlere sürülerek üzeri sarılır, sabaha kadar bekletilir. Dizler ağrıdığı zaman günde bir defa yapmak yeterlidir (İlyaslı Köyü). Veya bir avuç kadar yivdin yaprağı sobanın üzerinde börttürülür (soldurulur). Ağrıyan dizlere sıcak halde konulup sarılır. Yapraklar soğuyana kadar dizde bekletilir. Diz ağrısının olduğu her gün, günün herhangi bir vaktinde uygulanabilir (Kamberli Köyü).

Herbaryum no : 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154.

Monograf no: 50

- Latince adı** : *Sedum* sp.
Familyası : Crassulaceae
Yerel adı : Temro çiçeği
Kullanılan kısmı : Çiçek, yaprak
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Kulak ağrısı için; temro çiçeğinin ince yapraklarının suyu kulağa sıkılır, ağrıyı geçirir (Lengerli Köyü).

Temro (el üzerinde çıkan kızarıklık ve kaşındıkça sulanan yara) için; geniş yapraklı temro çiçeğinin, yapraklarının suyu temro olan bölgeye, iyileşinceye kadar her gün sıkılır (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3055.

Monograf no: 51

Latince adı : *Sedum pallidum* Bieb.

Familyası : Crassulaceae

Yerel adı : Kedi otu

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Yara iyileştirici; birkaç tane kedi otu yaprağı ezilir, yaranın üzerine bez ile sarılır ve bu şekilde 1-2 saat bekletilir. Yarayı hızla iyileştirir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Çalköy Köyü).

Herbaryum no : 3155.

Monograf no: 52

Latince adı : *Solanum tuberosum* L.

Familyası : Solanaceae

Yerel adı : Patates

Kullanılan kısmı : Yumru

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Baş ağrısını dindirmek için; çiğ patates kabuklu olarak yıkanır ve geniş olarak dilimlenir. Dilimlerin üzerine kırmızı pul biber sürülerek alın kısmına bir tülbentle bağlanır ve ağrı geçinceye kadar bekletilir (Evrenuşağı Köyü). Veya patates yıkanır, soyulur ve dilimlenir ve içerisine bir tutam tuz atılır. Alın kısmına bir tülbentle sarılarak ağrı kesilinceye kadar devam edilir (İkizpınar Beldesi). Veya patatesler yıkanır, kabuklarıyla birlikte bir parmak kalınlığında

doğranarak alın bölgesine iğ Şekilde konulur ve bir tülbent ile sarılır. Bir saat kadar (veya gün/gece boyunca) bekletilir (Hacıoğlu, Yakıntaş Köyü).

Güneş arpmasındaki baş ağrısı için; kabuklu patates 3-4 parçaya dilimlenir, başa konulur ve üzeri tülbentle sarılarak 30-60 dakika kadar bekletilir. Bir defa yapmak yeterlidir (Yakıntaş Köyü).

Güneş yanığı için; çiğ patates soyulur, dilimlenir ve güneş yanığı olan yere konularak 20 dakika kadar bekletilir. Bir kez uygulamak yeterlidir (Lengerli Köyü).

Herbaryum no : 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161.

Monograf no: 53

- Latince adı** : *Tanacetum corymbosum* (L.) Schultz
subsp.*cinereum* (Gris.) Hayek
- Familyası** : Asteraceae
- Yerel adı** : Papatya
- Kullanılan kısmı** : Çiçek
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : Karın ağrısı, gaz ve şişkinlik için; bir su bardağı soğuk suya 5-6 adet güneşte kurutulmuş papatya çiçeği konulup kaynatılır. Hazırlanan dekoksiyondan birkaç gün süresince günün herhangi bir saatinde, aç veya tok halde iken günde bir çay bardağı olmak üzere içilir (Evrenuşağı Köyü).
- Herbaryum no** : 3162.

Monograf no: 54

- Latince adı** : *Tanacetum parthenium* (L.) Schultz Bieb.
- Familyası** : Asteraceae
- Yerel adı** : Papatya
- Kullanılan kısmı** : Çiçek
- Kullanılış amacı ve uygulanişı** : İltihaplar için; bir yemek kaşığı kurutulmuş papatya çiçeği alınır ve 3 su bardağı soğuk suya konulup ısıtılarak 3-4 dakika kadar kaynatılır. Süre sonunda süzülür ve soğutulduktan sonra günün herhangi bir vaktinde 10-15 gün boyunca 1 su bardağı kadar aç veya tok karnına içilir (Dededağı Köyü).
- Herbaryum no** : 3163.

Monograf no: 55

Latince adı : *Teucrium polium* L.

Familyası : Lamiaceae

Yerel adı : Ağrı otu

Kullanılan kısmı : Toprak üstü kısmı

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Romatizma ağrıları için; bitkinin toprak üstü kısımlarından bir avuç kadar alınarak yıkanır ve üzerine soğuk su ilave edilip ısıtılır. Kaynadıktan sonra süzülerek günde bir kere bir su bardağı kadar sıcak olarak içilir (Doğankaya Köyü).

Herbaryum no : 3164.

Monograf no: 56

Latince adı : *Thymus* sp.

Familyası : Lamiaceae

Yerel adı : Kekik, kesik otu

Kullanılan kısmı : Toprak üstü kısmı, yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Mayasıl için; bir tutam kesik otu üzerine bir su bardağı soğuk su konulur ve bir iki taşım kaynatılır. Mayasıl geçene kadar her gün sabahları aç karnına sıcak halde bir çay bardağı içilir (Gökçesu Köyü).

Öksürüğü kesmek için; bir dal kekik, istenirse 3-4 dal ıhlamurun (*Tilia rubra* DC. subsp. *caucasica* (Rupr.) V. Engler) brakteli çiçek durumlarıyla üzerine sıcak su konularak demlenir. Süzülür, öksürük olunca günde bir kere bir su bardağı içilir (Tepebaşı Köyü).

Yarayı iyileştirmek için; kesik otu yaprağı yaranın üzerine sarılır ve bir gece bekletilir. Bir defa uygulamak yeterlidir (Üçpınar Köyü).

Herbaryum no : 3165, 3166, 3167.

Monograf no: 57

- Latince adı** : *Tilia rubra* DC. subsp. *caucasica* (Rupr.) V. Engler
- Familyası** : Tiliaceae
- Yerel adı** : İhlamur, s  nik
- Kullanılan kısmı** : Brakteli   i ek durumu
- Kullanılış amacı ve uygulanışı** : Soğuk algnlı ı, g  s   yumuşatmak ve  ks r     kesmek için; bir avuç g ne te kurutulmuş ıhlamurun brakteli   i ek durumları 2-3 su bardağı soğuk suya konularak 5 dakika kaynatılır. İlk suyu atılır. Sonra tekrar 2-3 su bardağı soğuk su konularak yine 5 dakika kaynatılır, s z l r. S z nt den bir su bardağı ılık halde içilir. Öksürük kesilinceye kadar her gün günde iki kez, tok karnına içilir (Yeşilköy Köyü). Veya iki avuç kadar ıhlamurun brakteli   i ek durumları

yıkanır ve üzerine 1,5 litre kadar soğuk su konularak ısıtılır. Bir iki taşım kaynayınca ilk suyu dökülür ve yeniden aynı miktarda soğuk su konularak bir taşım kaynatıldıktan sonra ocaktan alınarak ağzı kapalı halde 4-5 saat bekletilir. Öksürük geçene kadar her gün 1 su bardağı aç veya tok karnına ılık halde içilir (Osmanbeyli, Sarıkaya Köyleri). Veya 3 su bardağı kadar soğuk suya iki tutam bitki konularak suyun rengi sararana kadar kaynatılır. Öksürük kesilene kadar her gün sabah, akşam tok karnına sıcak haldeyken birer fincan içilir (Kamberli Köyü). Göğüs yumuşatıcı olarak bir avuç bitki üzerine 2 kase soğuk su konulur, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 3 (veya 5-10) dakika kadar sonra süzülür ve 3-4 gün (veya iyileşene kadar her gün) sabah ve akşamları tok karnına birer su bardağı (veya günün herhangi bir vaktinde aç veya tok karnına bir tas) kadar sıcak halde içilir (Kamberli, Ortadurak Köyleri).

Gripte boğazı yumuşatmak için; ıhlamurun iki avuç kurutulmuş brakteli çiçek durumu sıcak suya konularak bir müddet demlenir. Süzildükten sonra her gün, günde bir fincan veya bir su bardağı kadar sıcak halde içilir (Dereler Köyü).

Herbaryum no : 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174.

Monograf no: 58

Latince adı : *Trachystemon orientalis* (L.) G. Don

Familyası : Boraginaceae

Yerel adı : Deve pancarı

Kullanılan kısmı : Yaprak

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Balgam söktürmek ve kabızlık için; 5-6 adet deve pancarı yaprağı 3-4 su bardağı soğuk suya konulup ısıtılarak 2-3 dakika kadar kaynatılır. Ardından süzülür ve ılık halde 1 su bardağı kadar içilir. Balgam gidene ve/veya kabızlık geçene kadar sabahları aç karnına 1 su bardağı içilir (Sarıköy Köyü).

Herbaryum no : 3175.

Monograf no: 59

Latince adı : *Triticum sp.*

Familyası : Poaceae

Yerel adı : Buğday

Kullanılan kısmı : Tohum kabuğu

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Bacak, ayak, kol incinmelerinde, eziklerde şişliği indirmek için; bir avuç kadar yivdin (*Sambucus ebulus* L.) yaprağı, iki yemek kaşığı buğday unu içerisinde iyice yumuşayana kadar kavrulur. Sıcakken şişmiş olan eziğin üzerine konularak sarılır, şiş inene kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (İkizpınar Beldesi).

Gripte nefes açmak için; buğdayın kabuğundan elde

edilen kepekten 4-5 yemek kaşığı alınır ve merhem kıvamı elde edilene kadar çok az ılık su ilave edilerek birkaç gün akşamları göğüs bölgesine srlr, üzeri sarılarak sabaha kadar bekletilir ve sabah temizlenir (Yrg Köyü).

İshali kesmek için; bir tatlı kaşığı buğday unu ile bir yemek kaşığı yoğurt karıştırılır. Karışım su bardağına konularak bardak doluncaya kadar su eklenir. İshal kesilinceye kadar her gün günde bir kere olmak üzere içilir (Evrenuşağı Köyü).

Kan dindirici; un mayalanarak, bir avuç mayalı ekşi hamura bir yemek kaşığı şeker konulur ve yoğrulur. Kanayan yere konularak kanama duruncaya kadar bekletilir (Evrenuşağı Köyü).

Herbaryum no : 3176.

Monograf no: 60

Latince adı : *Urtica dioica* L.

Familyası : Urticaceae

Yerel adı : Sırgan, ısırgan

Kullanılan kısmı : Yaprak, çiçek, gövde, tohum, kök

Kullanılış amacı

ve uygulanişı : Burkulma ve ezilmelerdeki ağrılar için; bir avuç kadar ısırgan yaprağı kaynamakta olan suya atılır ve 1-2 dakika haşlanır. Ardından süzülür ve haşlanmış olan bitki akşam ağrıyan yere konularak üzeri sarılıp sabaha kadar bu şekilde bekletilir. Veya ısırganlar çiğ halde dövülerek ezilir, ağrıyan yere sürülür. Bu şekilde 20-30 dakika kadar bekletilir. Ağrı olduğu zaman bir defa uygulamak yeterlidir (Hacıoğlu Köyü).

Çocuk düşürmek için; 3-4 adet yıkanıp temizlenen ısırgan kökü, 2 bardak soğuk suya konulup ısıtılarak 2-3 dakika kaynatılır. Çocuk düşene kadar her gün günde bir su bardağı kadar sabahları aç karnına içilir (Örencik Köyü).

Kulak delerken kulağı uyuşturmak için; kulak delinmeden önce kulağı uyuşturup delinme işlemindeki ağrının fark edilmemesi için ısırgan otu yaprağı ezilir ve suyu kulağa sürülür, ardından kulak delinir (Koşu Köyü).

Mayasıl için; 10 adet kadar ısırgan otunun tepe kısımları kırılarak alınır ve 4-5 su bardağı soğuk suya konularak ısıtılır. Su kaynayınca 5-6 dakika kadar daha kaynatmaya devam edilerek bitkinin suda haşlanması sağlanır ve süzülür. Bir hafta boyunca her gün taze hazırlanarak ılık halde sabahları aç karnına bir su bardağı kadar içilir (Örencik Köyü).

Mide ağrısını gidermek için; 4-5 tane taze ısırgan yaprağının üzerine bir buçuk su bardağına yakın soğuk su konulup, ısıtılır. Bir taşım kaynatıldıktan sonra her seferinde taze hazırlanarak sabah, akşam birer çay bardağı aç veya tok karnına içilir (Evrenuşağı Köyü, Sarıçevre Köyü).

Romatizma ve diz ağrıları için; 3-4 tane ısırganın kökleri atılır, kalan kısmı kaynamakta olan az miktardaki suya konulur ve ısırganlar ölene kadar haşlanır. Sonra romatizma ağrılarının olduğu günler

günde bir kere dize sarılır ve soğuyana kadar bu şekilde bekletilir (Seyhulaş Köyü). Veya bir kase kadar taze yapraklar tuz ile hafifçe ısıtılarak kavrulur. Romatizmalı kişilerde ağrı oldukça sıcakken tülbentle dize sarılır (Lengerli Köyü). Veya ısırgan tohumları toplanarak kullanılacağı zamana kadar ağzı kapalı bir kavanozda saklanır. Diz ağrısı olduğu zamanlarda, her gün (veya ağrı daha hafifse gün aşırı) 2 yemek kaşığı günün herhangi bir saatinde aç veya tok karnına yenilir (Şeyhören Köyü). Veya 10-15 tane taze ısırgan yaprağının üzerine bir tatlı kaşığı tuz atılır, dövülür ve dizlere sarılır, 1-2 saat bu şekilde bekletilir. Bu işlem bir hafta boyunca her gün, günün herhangi bir vaktinde ve taze hazırlanarak tekrarlanır (İlyaslı Köyü).

Sarılık için; ısırgan yaprakları temizlenir, yıkanır. Eldiven giyilerek ilistirden (kevgir) ezilir, suyu çıkarılıp süzülür. Bu su ağzı kapalı halde buzdolabında bekletilerek iyileşene kadar her sabah aç karnına 1 su bardağı içilir (Dededağı Köyü).

Yüksek kan basıncını (hekim tarafından teşhis edilmiş olan) düşürmek için; ısırganın taze yaprakları ellere sürülüp eller yakılır ve böylece yüksek kan basıncı düşürülür (Sürmeli Köyü).

Herbaryum no : 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185.

Monograf no: 61

Latince adı : *Vitis sylvestris* C.C.Gmel.

Familyası : Vitaceae

Yerel adı : Üzüm, kara üzüm

Kullanılan kısmı : Dal özsuğu, meyve

Kullanılış amacı

ve uygulanışı : Böbrek taşı eritmek için; üzüm çalısının yaprak açmadan önce dalı kesilir ve bu kesilen yerin altına temiz bir şişe konulur. Akan su biriktirildikten sonra, bu su buzdolabında saklanarak 7 gün süresince sabah, akşam bir yemek kaşığı içilir (Darboğaz Köyü).

Kırık, çıkıklar için; 3-4 adet siyah zeytin (*Olea europaea* L.) çekirdeğıyle birlikte, 1 avuç sarı çekirdekli üzüm ve 1 adet kuru soğan (*Allium cepa* L.) birlikte ezilerek merhem haline getirilerek kırık veya çıkığın olduğu yere sürülür ve üzeri bir bez ile sarılır. Bu karışım 5-10 gün boyunca her gün

yeniden yapılarak sargı değıştirilir (Dededağı Köyü). Veya çekirdeğıyle birlikte dövölen bir avuç siyah zeytin (*Olea europaea* L.) üzerine bir avuç beyaz üzüm kurusu konulur ve tekrar dövölür. Hazırlanan karışım akşam çıkığın olduğı bölgeye sürölür, üzeri sarılarak sabaha kadar bu şekilde bekletilir. Bir defa uygulamak yeterlidir (Hacıoğlu Köyü).

Yüksek ateşı düşürmek için; bir çay kaşığı kara üzüm pekmezi (kara üzümler yıkanır, temiz bir çizme giyilerek ezilir, süzölür, kaynatılır), bir çay bardağı soğuk suda sulandırılır ve ateş düşene kadar her gün içilir (Seyhulaş Köyü).

Herbaryum no : 3186, 3187.

Monograf no: 62

- Latince adı** : *Zea mays* L.
Familyası : Poaceae
Yerel adı : Mısır
Kullanılan kısmı : Meyve, stilus (mısır püskülü)
Kullanılış amacı ve uygulanişı : Dolamada; bir çay bardağı mısır unu ile bir çay kaşığı yoğurt karıştırılıp dolama olan parmağa sarılır. Ağrı azalıncaya kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir (Yeşilköy).

Romatizma ağrıları için; bir avuç kadar güneşte kurutulmuş mısır püskülü, üç su bardağı soğuk suya konulur ve ısıtılarak bir taşım kaynaması sağlanır. Ardından ılıtılır, süzölür ve günde bir kez bir çay

bardağı aç veya tok karnına ağı geçene kadar her gün içilir (Gökçeağaç Köyü).

Saçkırande; demir bir yüzeyin üzerine 8-9 tane kuru mısır tanesi konulur ve yağı çıkana kadar ateşin üzerinde ısıtılır. Çıkan yağ saçkıranın olduğu bölgeye saç çıkana kadar her gün günde bir kez parmak ile sürülür (Çalköy Köyü).

Herbaryum no : 3188, 3189.

4.1.3. Herbaryum Örneği Temin Edilemeyen Bitki ve Bitkisel Kaynaklı Materyallere Ait Bilgiler

Bafra'da halk arasında şifa amacıyla kullanılan bazı bitkiler için saha çalışmaları esnasında materyale ulaşılamamıştır. Bu bitkilerin bir kısmının Bafra'da yetişmediği için aktar, pazar gibi kaynaklardan temin edildiği tespit edilmiştir. Sahada örneğine ulaşılamadığı için herbaryum materyali hazırlanamadığından göz ardı etmemek amacıyla yörede kullanıldığı yerel adlarıyla ayrıca derlenerek Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Herbaryum örneği temin edilemeyen bitkilere ait derlenebilen bilgiler.

Bitkinin yerel adı	İstasyon	Kullanım bilgileri
Adaçayı	Seyhulaş Köyü	Gripte semptomlarını rahatlatmak, nefesi açmak için; bir çay kaşığı kadar yaş veya kurutulmuş adaçayı yaprağı, bir bardak kaynatılmış suya atılarak ağzı kapatılıp 10 dakika demlenmeye bırakılır, süzülür ve iyileşene kadar her gün içilir.
Ardıç ağacı	Ağıllar Köyü	Böbrek taşı düşürmek için; 6-7 adet ayrık otu kökü [<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.] ve 4-5 adet ardıç ağacı kozalağı, üç su bardağı soğuk suya konulur, kaynatılır ve suyu dökülür. Bu işlem iki kez tekrarlanır. Üçüncü kez aynı şekilde hazırlanan dekoksion atılmayarak, sabah ve akşamları birer çay bardağı olmak üzere taş düşene kadar her gün içilir.
Çürüyen ağaçlar	İnözü Köyü	Sünnetlerde kanamayı durdurmak için; çürüyen ağaçlarda kurtçukların oluşturduğu toz, kanayan yere bastırılır. Kanama durdurulur.
Damar otu	Ağıllar Köyü	Damarları açmak için; bir su bardağı soğuk suya 4 adet damar otu yaprağı konulur, ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 10 dakika sonra ısıtma işlemi bitirilerek süzülür. Dekoksiyondan her gün, bir çay bardağı içilir.

Deve çökerten	Ada Köyü	Böbrek taşı düşürmek için; bir çorba kaşığı deve çökerten otunun toprak üstü kısımları, 2-3 su bardağı kaynamakta olan suya atılarak kaynatmaya 2-3 dakika daha devam edilir. Kaynatmaya son verildikten 5-10 dakika sonra süzülür ve taş düşene kadar her gün bir su bardağı kadar içilir.
Hava civa	Çataltepe köyü	Kangren, hekim tarafından tanı konulmuş olan şeker hastalarındaki cilt yaraları ve yineleyen yaralarda; Kaynamakta olan suya hava civa otu konulur. Biraz daha kaynattıktan sonra bir leğene alınır. Ilıyınca yaralı bölge suya sokulur. Bir süre bu şekilde bekletilir. Sudan çıkartılır, yaralı bölgenin üzerine battaniye sarılır ve bu şekilde 1 gece yatılır. Bir sefer uygulamak yeterlidir.
Kara sakız	Üçpınar Köyü	Bel ağrısı için; bir miktar kara sakız tavada ateş üzerinde ısıtılarak eritilir. Daha sonra bir bez üzerine ince halde sürülür. Ağrıyan yere yapıştırılarak soğuyana kadar bekletilir. Ağrı oldukça günde bir defa uygulamak yeterlidir.
Kırmızı pul biber	Evrenuşağı Köyü	Baş ağrısını dindirmek için; çiğ patates (<i>Solanum tuberosum</i> L.) kabuklu olarak yıkanır ve geniş olarak dilimlenir. Dilimlerin üzerine kırmızı pul biber sürülerek alın kısmına bir tülbentle bağlanır ve ağrı geçinceye kadar bekletilir.
Keçiboynuzu	Taşköprü Köyü	Bronşit için; 2- 3 tane keçiboynuzu, 2 su bardağı kadar soğuk suya atılır. 5 dakika kaynatılır. Hastalık geçene kadar hergün 1 su bardağı kadar içilir.
Sirke	Yeşil Köy	Başa güneş geçmesinde; 3-4 diş sarımsak (<i>Allium sativum</i> L.) bir çorba kaşığı sirkede ezilir. Bir kâse yoğurda karıştırılıp başa sürülerek 15-20 dakika bekletilir.
	Evrenuşağı Köyü	Ateşi düşürmek için; üzüm sirkesi ile temiz bez ıslatılır. Koltuk altlarına konulur ve ateş düşene kadar işleme devam edilir.
Siyah/kara turp	Taşköprü Köyü	Öksürük için; siyah turpun ortası oyulur ve oyulan yere bal konulur. Turp bir bardağın üstüne yerleştirilir. Bal turpun altından sızar ve bardağa akar. Bu işlem için 1-2 saat

	Lengerli Köyü	beklemek yeterlidir. Öksürük kesilene kadar sabah, akşam 1 tatlı kaşığı aç veya tok karnına yenilir. Karaturp ikiye bölünür. Yarisının içi oyulur ve bir yemek kaşığı bal konularak ayazda bir gece bekletilir. Bu bal 2-3 gün süresince sabahları aç karnına yenilir.
Söğüt	Örencik Köyü	Siğil için; söğüdün dalı kırılır, kişi arkasına bakmadan evine gider. Bir kere yapmak yeterlidir.
Yakı otu	Koşu Köyü	İltihaplı romatizmada şişi indirmek ve iltihabı akıtmak için; Dal ve yaprağı ezilir. Ceviz kabuğunun (<i>Juglans regia</i> L.) içine konulur ve iltihaplı bölgenin üzerine sarılır. Bir kere uygulamak yeterlidir.
Zencefil	Taşpınar Köyü	Bronşit için; bir yemek kaşığı bala, bir çay kaşığı zencefil ile 3 damla limon suyu (<i>Citrus limon</i> L.) eklenir ve karıştırılır. Sabah aç karnına iyileşene kadar yenilir.
Zencili ot	Üçpınar Köyü	İyileşmeyen yaralar için; Tereyağı ile zencili ot tavada ateş üstünde karıştırılır. Merhem haline getirilir. İyileşmeyen yaranın üstüne iyileşene kadar her gün sürülür.

4.1.4. Bafra'da Şifa Amacıyla Kullanılan Hayvansal Kaynaklı Materyaller

İlçede pek çok hayvansal kaynaklı materyalin de çeşitli rahatsızlıklarda şifa amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Öncelikli amacımızın şifa niyetiyle kullanılan bitkilerin tespiti olmasına rağmen, farklı kaynaklı materyallerin de kullanımına rastlandıkça kayıt altına alınmıştır. Bu bağlamda hayvansal kaynaklı halk ilaçları Tablo 4'de derlenerek sunulmuştur.

Tablo 4: Saha çalışmalarında tespit edilen hayvansal kaynaklı halk ilaçları.

Materyal	Yerleşim birimi	Kullanım amacı ve uygulaması
Anne sütü	Hacıoğlu, Örencik, Türkköyü, Yakıntaş, Köyleri	Bebeklerde kulak ağrısı için; annesinin sütünden 2 damla ağrıyan kulağa damlatılır. Bir defa uygulamak yeterlidir.
Arı poleni	Sarı Köy	Cilt lekelerini gidermek için; arı poleni cilde sürülür.
Bal	Ağıllar Köyü	İshali kesmek için; bir tatlı kaşığı gerçek bal, bir su bardağı soğuk suya ilave edilip şerbet yapılıp içilir.
	Evrenuşağı Köyü	Kabızlığı gidermek için; bir su bardağı sıcak suya gerçek bal ilave edilip içilir. Hemoroit için; yarım yemek kaşığı bal, güneşte kurutulduktan sonra toz edilmiş yarım yemek kaşığı mayasıl otu (<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.) ile karıştırılır ve sabah aç karnına yenilir. Uygulamaya 3 gün devam edilir. Geçmezse uygulama 15 gün sonra aynı şekilde tekrarlanır.
	Taşköprü Köyü	Öksürüğü kesmek için; siyah turpun ortası oyulur ve oyulan yere bal konulur. Turp bir bardağın üstüne yerleştirilir. Bal turpun altından sızar ve bardağa akar. Bu işlem için 1-2 saat beklemek yeterlidir. Öksürük kesilene kadar sabah, akşam 1 tatlı kaşığı aç veya tok karnına yenilir.
	Sarıçevre Köyü	Mide rahatsızlıkları için; ısırgan (<i>Urtica dioica</i> L.) toplanır, kurutulur, ufalanır. 100 g bal, 100 g ısırgan ile karıştırılır. Her sabah aç karnına 1 tatlı kaşığı yenilir.

	Taşköprü Köyü	Bronşit için; bir yemek kaşığı bala, bir çay kaşığı zencefil ile 3 damla limon suyu (<i>Citrus limon</i> L.) eklenir ve karıştırılır. Sabah aç karnına iyileşene kadar yenilir.
Balmumu	Barış Köyü	Yanığı iyileştirmek ve iz kalmamasını sağlamak için; balmumu ısıtılır, süzülür ve zeytinyağı ile karıştırılıp yanık yere sürülür.
İnek sütü	Yeşilyazı Köyü	Yanlış kaynayan kırıklar için; 2-3 tane sinir otu [<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange] köküyle birlikte sökülerek yaklaşık yarım litre inek sütü ile kaynatılır. Macun kıvamına gelince akşam yanlış kaynayan kırığın üzerine sürülerek sarılır, terletilir. Sabaha kadar bu şekilde bekletilir. Sabah yanlış kaynayan kemik, yerinden kendiliğinde çıkar. Bir kere yapmak yeterlidir.
	İlyaslı Köyü	Romatizma ve diz ağrılarını gidermek için; 10-12 adet yivdin (<i>Sambucus ebulus</i> L.) yaprağı, 2-3 yemek kaşığı inek sütü ile dövülerek iyice ezilir. Dizler ağrıdığı zaman sadece akşamları dizlere sürülerek üzeri sarılır, sabaha kadar bekletilir.
İnek yağı	Üçpınar Köyü	İyileşmeyen yaralar için; inek yağı ile zencili ot tavada ateş üstünde karıştırılır. Merhem haline getirilir. İyileşmeyen yaraların üstüne iyileşene kadar her gün sürülür.
	Yakıntaş Köyü	Ayağa çivi gibi cisimlerin batması ile oluşan yaralanmalar için; yarım kuru soğan ince bir şekilde doğandıktan sonra, bir tatlı kaşığı tereyağı ile pembeleşinceye kadar kavrulur. Çivi batan yere sıcak halde konulur ve tülbentle üzeri sarılıp karışım

		soğuyuncaya kadar bekletilir. Bu uygulamaya günde bir defa olmak üzere, bir hafta süresince her gün devam edilir.
İnsan idrarı	Yörgüç Köyü	Kulak ağrısı için; birkaç diş sarımsak havanda ezilerek suyu çıkarılır. Ağrıyan kulağa ağrı geçene kadar her gün, günün herhangi bir vaktinde bu su ve insan idrarından birkaç damla damlatılır.
Keçi kılı	Gazibeyli Köyü	Ağrılar için; keçinin kılı, yumurta ile çalkan (karıştırılır) yapılır. Ağrıyan çitenlere (kaburga kemikleri demek) sürülür ve ağrılar diner.
Koyun kenesi	Üçpınar Köyü	Gözü kan bürüdüğünde, kanı yok etmek için; koyundan alınan kene kan bürüyen gözün göz kapağı kapatıldıktan sonra, üstüne bırakılır. Birkaç defa gözde gezdirilir. Kene kanı emerek gözdeki kanlanma giderilir. Bu işlem bir defa uygulanır, 1 dakika kadar bekletilir.
Manda yoğurdu	Koşu Köyü	Yanık yarasını iyileştirmek için; yanmış evden kül toplanır. Kömüş (manda) yoğurdu ile karıştırılır ve yanığa sürülür. Bir hafta içinde iyileşir. Bir kere uygulamak yeterlidir.
Örümcek ağı	Çalköy	Kanamayı durdurmak için; örümcek ağı kanayan yere konulur ve kanama durana kadar bekletilir.
Sülük	İlyaslı Köyü	Diz ağrıları için; ağrıyan dizlere 1-2 tane sülük yapıştırılır. Sülükler bir süre sonra kendiliğinden deriyi bırakıp düşerler. Ağrı olunca bir defa uygulamak yeterlidir.
Yoğurt	Yeşil Köy	Dolamanın ateşini almak için; bir çay bardağı mısır (<i>Zea mays</i> L.) unu ile bir çay kaşığı yoğurt karıştırılıp parmağa sarılır. Ateş azalınca kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir.

	Evrenuşağı Köyü, Çetinkaya Belediyesi	Başa güneş geçmesinde; bir kâse yoğurdun içine 4-6 cini (diş) sarımsak ezilerek konulur, karıştırılır ve güneş geçen kişinin başına doğrudan sürülür. Ateşi düşene kadar veya 1-2 saat bu şekilde bekletilir. Bir defa uygulamak yeterlidir.
	Yeşilköy	Başa güneş geçmesinde; 3-4 diş sarımsak bir çorba kaşığı sirkede ezilir. Bir kâse yoğurda karıştırılıp başa sürülerek 15-20 dakika bekletilir.
	Evrenuşağı Köyü	İshal kesmek için; bir tatlı kaşığı buğday (<i>Triticum</i> sp.) unu ile bir yemek kaşığı yoğurt karıştırılır. Karışım su bardağına konularak bardak doluncaya kadar su eklenir. İshal kesilinceye kadar her gün günde bir kere olmak üzere içilir.
Yumurta	İkizpınar Beldesi	Yanıkta yarayı iyileştirmek için; bir adet haşlanmış yumurtaya bir çay kaşığı zeytinyağı konulur. Yanarak simsiyah oluncaya kadar kavrulur. Biraz soğuyunca temiz tülbentten süzülür, yağ pamukla iyileşene kadar günde bir kere yanık yere sürülür.
	Gazibeyli Köyü	Ağrılar için; keçinin kılı, yumurta ile çalkan (karıştırılır) yapılır. Ağrıyan çitenlere (kaburga kemikleri) sürülür ve ağrılar diner.
Yumurta akı	Azay, Hacıoğlu, Türkköyü Köyleri	Kırık ve çıkıklar için; çiğ yumurta beyazı ile bir avuca yakın rendelenmiş beyaz sabun karıştırılarak lapa yapılır. Kırık veya çıkığın üzerine lapa sürülür ve üzeri sarılır. 1 gece bekletilir. Bir gün veya bir hafta boyunca her gün uygulanır.

Yumurta sarısı	Evrenuşağı Köyü	Burkulan yerin ağrısını dindirmek için; yumurta sarısı çırpılarak ağrıyan yere sürülüp üzeri bir tülbent ile sarılır. Ağrı kesilinceye kadar bekletilir. Bir kere uygulamak yeterlidir.
	Üçpınar Köyü	Mide ağrısı için; sabah aç karnına bir yumurta sarısı ve ardından 1 çay bardağı süt içilir. Akşamları 1 çay bardağı daha süt içilir. Uygulamaya 40 gün boyunca devam edilir.

4.1.5. Bafra'da Şifa Amacıyla Kullanılan Diğer Materyaller

İlçede şifa amacıyla bitkisel ve hayvansal kaynakların dışında kullanılan bazı materyallere de rastlanılmıştır. Ayrıca çeşitli kaynaklardan elde edilen bazı ürünlerden monografi hazırlanmayanlara bu bölümde yer verilmiştir. Bunlar derlenerek Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5: Bafra'da halk ilacı olarak kullanılan diğer materyallerin listesi.

Materyal	Yerleşim birimi	Kullanım amacı ve uygulaması
Beyaz mum	Seyhulaş Köyü	Yanıkta ateşi almak, iz kalmasını önlemek için; beyaz sabun ile beyaz mum rendelenir ve üzerine ayçiçek (<i>Helianthus annuus</i> L.) yağı konulup kaynatılır. Bu karışım yanık olan yere günde bir kere, yanık iyileşinceye kadar her gün sürülür.
	Üçpınar Köyü	Kulak tıkanıldığında temizlemek için; bir miktar mum ve bir parça bez, tavada mum eriyinceye kadar

		ısıtılarak karıştırılır. Sıcak haldeyken kıvrılıp kulağa bir miktar konulur. Kulağı ısıtarak yumuşatır ve kulak kendiliğinden akmaya başlar. Bez ılıyana kadar kulakta bekletilir. Kulak tıklandıkça bir defa yapmak yeterlidir.
Beyaz sabun	Evrenuşağı Köyü	Parmaktaki çıban, dolamalar için; kuru soğanın (<i>Allium cepa</i> L.) kabuğu soyulup, içi oyulur. Közün üzerine konularak hafifçe yumuşatılır. İçine sıvı yağ ve rendelenmiş beyaz sabun konulur. Sıcakken bir bez yardımıyla parmağa sarılarak iltihap akana kadar bekletilir.
	Seyhulaş Köyü	Yanıkta ateşi almak, iz kalmasını önlemek için; beyaz sabun ve beyaz mum rendelenip üzerine ayçiçek yağı (<i>Helianthus annuus</i> L.) konularak kaynatılır. Günde bir kere, yanık iyileşinceye kadar her gün sürülür.
	Azay, Hacıoğlu, Türkköyü Köyleri	Kırık ve çıkıklar için; çiğ yumurta beyazı ile bir avuca yakın rendelenmiş beyaz sabun karıştırılarak lapa yapılır. Kırık veya çıkığın üzerine lapa sürülür ve üzeri sarılır. 1 gece bekletilir. Bir gün veya bir hafta boyunca her gün uygulanır.
Demir çubuk	Üçpınar Köyü	Çıbanı patlatmak için; ateşte demir çubuk kızdırılır. Çıbanın üzerine konulur, çıban patlayana kadar bekletilir.
Karbonat	Ağıllar Köyü	Gaz oluşumunu engellemek için; yemeklerden sonra, bir çay kaşığı karbonat suda çözülerek içilir.
Odun külü	Çetinkaya Beldesi	Karın ağrısı için; sobada yakılan odun külünden 1 yemek kaşığı alınır, 1 su bardağı suya atılıp karıştırılır. 5 dakika kadar bekletildikten sonra süzülür ve içilir. Bir defa uygulamak yeterlidir.
Şeker	Evrenuşağı Köyü	Kan dindirici; un mayalanarak, bir avuç mayalı ekşi hamura bir yemek kaşığı şeker konulur ve yoğrulur. Kanayan yere konularak kanama duruncaya kadar bekletilir.

	Yakıntaş Köyü	Karın ağrısını kesmek için; bir çay bardağı kadar kaynar suya 4 çay kaşığı şeker ilave edilip sıcakken günde bir defa içilir.
	Yörgüç Köyü	Kan dindirici; kanayan yere bir tutam şeker basılarak yaklaşık 1 dakika bekletilir.
	Hacıoğlu Köyü	Kan dindirici; kanayan yere bir tutam şeker ve bir tutam ufalanmış kuru tütün bastırılır. 2-3 dakika bekletilerek kanamanın durması sağlanır.
	Kuşluğan Köyü	Karın ağrısı için; 3-4 tane taze nane (<i>Mentha piperita</i> L.) yaprağı bir su bardağı kadar soğuk suya konularak ısıtılır. Bir iki taşım kaynatıldıktan sonra süzülür, bir su bardağı kadar süzüntüye bir tatlı kaşığı çay şekeri atılıp karıştırılır. Sıcak haldeyken aç veya tok karnına günün herhangi bir vakti içilir.
Tuğla	Hacıoğlu Köyü	Karın ağrısı için; tuğla sobada ısıtılarak bir bez ile sarılır ve sıcak halde karın üzerine konulur. Soğuyana kadar bekletilir. Karın ağrısı olduğu zamanlar günde 1 defa uygulanır.
Tuz	Evrenuşağı Köyü	Diş ağrısını dindirmek için; diş ağrıdığı zaman üzerine tuz konulur ve ağrı dinene kadar bekletilir. Bu uygulama bir kere yapılır.
	İkizpınar Beldesi	Baş ağrısını dindirmek için; patates yıkanır, soyulur ve dilimlenir ve içerisine bir tutam tuz atılır. Alın kısmına bir tülbentle sarılarak ağrı kesilinceye kadar bekletilir.
	Lengerli Köyü	Romatizma ve diz ağrıları için; bir kâse kadar taze ısırgan (<i>Urtica dioica</i> L.) yapraklar tuz ile hafifçe ısıtılarak kavrulur. Romatizmalı kişilerde ağrı oldukça sıcakken bir tülbent yardımıyla dize sarılır.
	İlyaslı Köyü	Romatizma ve diz ağrıları için; 10-15 tane ısırgan

		(<i>Urtica dioica</i> L.) yaprağının üzerine bir tatlı kaşığı tuz konulur, dövülür ve dizlere sarılarak 1-2 saat bu şekilde bekletilir. Bu işlem bir hafta boyunca her gün, günün herhangi bir vaktinde ve taze hazırlanarak tekrarlanır.
Yanmış evin külü	Koşu Köyü	Yanık yarasını kavuşturmak için; yanmış evden kül alınır. Kömüş (manda) yoğurdu ile karıştırılır ve yanığa sürülür. Bir hafta içinde yanık iyileşir. Bir kere uygulamak yeterlidir.

4.1.6. Halk İlacı Bilgisi Olmayanlar

Çalışmamız esnasında verilen bilgilerin kaynağı sorulduğunda bazılarının televizyon, çeşitli kitaplar, gazete gibi kaynaklardan öğrenildiği belirtilmiştir. Kişilerin bu şekilde kesin ifadesi olanlar aşağıda listelenmiş ve monograflara konulmamıştır. Bununla birlikte az bir kısmında, mülakat yapılan kişiler bilginin kaynağı hakkında bilgi verememiş olsalar dahi, verilen bilginin gerçek halk ilacı bilgisi olmadığı, karışmış bilgiler olduğu fark edilerek Tablo 6'ya konulmuştur. Tablo 6'da yer alan bitkisel kaynaklı materyaller için değerlendirmelerde destek olabileceği düşünülerek, mümkün olduğu durumlarda herbaryum örnekleri alınmış ve bilimsel isimleri tayin edilmiştir.

Tablo 6: Saha çalışmaları esnasında elde edilen bilgilerden halk ilacı bilgisi olmayanlar.

Yerel Adı	Latince adı*	Yerleşim Birimi	Kullanım Şekli	Herbaryum No	
				Sahada	GUE**
Buğday	<i>Triticum</i> sp.	Tütüncüler Köyü	Birçok derde deva; buğdayın kellesi yeni çıktığında, sapından 10 cm kadar alınır ve kaynar suya atılıp kaynatılır. Çay gibi yapılır, aç tok farketmez içilir.	11 EK 123	3191
Böğürtlen	<i>Rubus</i> sp.	Yeşil Köy	Cilde iyi gelir, güzelleştirir; iki çorba kaşığı güneşte kurutulmuş böğürtlene bir buçuk su bardağı kadar soğuk su konulur. 1-2 dakika kaynatılır, süzülür. Haftada veya ayda bir defa olmak üzere bir çay bardağı içilir.	10 EK 028	3192
Ceviz	<i>Juglans regia</i> L.	Azay Köyü	Zehirli guatrda; cevizler, fındık tanesi büyüklüğündeyken, 7 sabah aç karnına bir adet yutulur.	10 EK 071	3193
Damar otu	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Glib.) Lange	Ağıllar Köyü	Damarları açmak için; demliçe bir su bardağı soğuk su konulup, 4 adet damar otu yaprağı eklenir ve 10 dakika kaynatılır. Hergün, günün herhangi bir vaktinde bir çay bardağı içilir. Veya yapraklar kaynatılır ve içilir.	10 EK 090	3194
	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Glib.) Lange	Darboğaz		10 EK 047	3195
	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Dededağı Köyü	Kalp hastalıları için; yarım bağ damar otu yıkanır, kaynar suya atılır. Sabah aç karnına içilir.	11 EK 154	3196
Dereotu		Sarı Köy	Zayıflamak için; bir tatlı kaşığı dereotunu toprak üstü yemeklerden yarım saat önce su ile birlikte aç karnına yenilir. Tokluk hissi verir ve kişi daha az yemek yer. İdeal kiloya gelene kadar her gün tüketilir.		
Eşek diken	<i>Onopordum tauricum</i> Willd.	Yeşil Köy	Karaciğer hastalıklarında; bir tatlı kaşığı eşek diken tohumları öğütülüp veya kırılıp toz haline getirilir ve buna yarım litre soğuk su ilave edilir. 2-3 dakika kaynatılır. Hastalık geçene kadar, yemeklerden önce günde üç defa bir çay bardağı içilir.	10 EK 029	3197
İncir	<i>Ficus carica</i> L.	Sarıçevre Köyü	Kanser için; incir yıkanır, hiç su konulmadan ısıtılır. İyice ısıtıldıktan sonra süzülerek ilk su alınır ve bu su tekrar	11 EK 159	3198

			kaynatılır, koyulaştırılır. İçine dövülmüş ceviz konulur ve sabahları, aç karnına bir yemek kaşığı yenilir.		
Keçi-boynuzu		Taşköprü Köyü	Astım bronşit için; bir yemek kaşığı keçi-boynuzu pekmezi ile 3-4 damla limon suyu karıştırılır ve sabah aç karnına iyileşene kadar yenilir.		
Kiraz		Darboğaz Köyü Kamberli Köyü Tepecik Köyü	Ayak şişmeleri, şişlikler ve idrar söktürmek için; bir avuç kiraz sapı 2-3 su bardağı soğuk suya konularak ısıtılır. Kaynamaya başladıktan 5-10 dakika sonra, şişler iyileşene kadar her gün aç karnına bir çay bardağı içilir. Romatizma için; kiraz sapı kaynatılıp içilir. İdrar kaçırma için; kurutulmuş olan kiraz sapsarı soğuk suya konulur ve kaynatılır.		
Kuru soğan	<i>Allium cepa</i> L.	Kahramandere Köyü	İdrar yolları iltihabında; soğan, soğuk suya konularak kaynatılır ve bir miktar içilir.	11 EK 136	3199
Maydanoz	<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill	Terzili Köyü	İdrar yolları için; maydanoz kökü kaynatılıp içilir.	11 EK 229	3208
Mısır püskülü	<i>Zea mays</i> L.	Sarı Köy Hacıoğlu Köyü	İdrar söktürmek için; mısır püskülü kaynatılır ve sabahları bir miktar içilir. Prostat için; mısır püskülleri kaynatılıp ve içilir.	11 EK 203	3200
Sarı kantaron	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Yeşil Köy	Mide ülserinde; bir avuç kadar kurutulmuş çiçekler ufalanıp, yarım kavanoz kadar zeytinyağına atılıp, 10-15 gün bekletilir. Günde iki defa, birer çorba kaşığı veya yarımşar çay bardağı kadar içilir.	10 EK 031	3201
Selvi	<i>Cedrus</i> sp. <i>Cupressus</i> sp.	Üçpınar Köyü Yeşil Köy	Bronşit, nefes darlığı için; su ile selvi kaynatılır ve bal konulup içilir. Romatizma ağrılarında; biraz selvi tohumu ve filizinin üzerine bir çay bardağı soğuk su konulup, kaynatılır ve ezilir. Ağrılar kesilene kadar, günde bir defa, çok az miktarda (bir çay kaşığı kadar) içilir.	11 EK 132 10 EK 034	3202 3203
Semiz otu	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Evrenuşağı Köyü	Kalp sağlığı için; suda haşlanan semizotları, yoğurtlanır ve yemek şeklinde tüketilir.	10 EK 016	3204
Sırgan	<i>Urtica dioica</i> L.	Lengerli Köyü	Kansızlık için; iki su bardağı kadar kaynamakta olan suya bir avuca yakın sırgan yaprağı atılır ve 4-5 dakika kaynatılır, süzülür. Kansızlık	10 EK 108	3205

	<i>Urtica dioica</i> L.	Ortadurak Köyü	geçene kadar, hergün tok karnına bir su bardağına yakın içilir.	11 EK 202	3206
	<i>Urtica dioica</i> L.	Sarıçevre Köyü	Böbrek taşları için; ısırgan suda kaynatılır, bir gece ayazda bekletilir, içilir. Mide rahatsızlıkları için; ısırgan toplanır, kurutulur, ufalanır. 100 g bal, 100 g ısırgan ile karıştırılır. Bu karışımdan her sabah aç karnına 1 tatlı kaşığı yenilir.	11 EK 160	3207
Siyah turp		Sarı Köy	Öksürüğü kesmek için; siyah turpun içi oyulur, içine bal konulur. Üstüne ince tül konulur ve 1 gece ayazda bekletilir. Öksürük kesilene kadar sabahları aç karnına 1 yemek kaşığı bu şekilde ayazda bekletilen baldan yenilir. 2 günde bir yeniden hazırlanır.		
Zencefil		Taşköprü Köyü	Bronşit için; bir yemek kaşığı bala, bir çay kaşığı zencefil ve 3 damla limon suyu eklenir ve karıştırılır. Sabah aç karnına iyileşene kadar yenilir.		
Bitkisel Kaynaklı Olmayanlar					
Soda		Çataltepe Köyü	Şeker hastalığı için; sodanın kapağı açmadan delinir. İçine delikten bir çay kaşığı buğday nişastası eklenir. Ağız kapatılıp, buzdolabına konulur. 3 gün boyunca, her sabah aç karnına içilir.	-	-

*: Herbaryum örneği temin edilenler tayin edilmiştir.

** : GUE, Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, yapılan literatür taramalarına göre daha önce halk ilacı yönünden incelenmemiş olan Samsun'un Bafra İlçesi araştırma alanı olarak seçilmiştir. İlçeye 2010 ve 2011 yıllarının Haziran-Temmuz aylarında toplam 18 adet bilimsel saha çalışması düzenlenerek sahip olduğu 120 yerleşim biriminin (5 belediye, 115 köy) yaklaşık %60'i (72 yerleşim birimi) ziyaret edilmiştir⁶³. Böylece genel olarak ilçenin halk ilacı envanterini temsil edilebilecek sonuçlar elde edilebilmiştir. Ancak yapılan saha çalışmaları esnasında sadece 52 yerleşim biriminde çeşitli materyallerin halk ilacı olarak kullanımı hakkında bilgiye ulaşılabilmektedir. Ziyaret edilen yerleşim birimlerinden 20'sinde (yaklaşık %28'inde) ise yerli halkın kullandığı veya hatırladığı herhangi bir halk ilacının olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 7: Mülakat yapılan kişilerin çeşitli konu başlıklarına göredağılımları.

Konu başlığı		Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde
Yaş grubu (n=95)	≤35	3	0	3	3.1
	36- 50	11	8	19	20.0
	51- 65	23	9	32	33.7
	66≤	25	16	41	43.2
Eğitim durumu (n=94)	Yok	11	1	12	12.8
	Okuryazar	12	6	18	19.1
	İlkokul	31	14	45	47.8
	Ortaokul	6	10	16	17.0
	Lise	0	1	1	1.1
	Üniversite	1	1	2	2.2
Meslek (n=90)	Çiftçi	53	27	80	89.0
	Ev hanımı	2	0	2	2.2
	emekli	2	3	5	5.5
	Diğer	0	3	3	3.3
Halk ilacı bilgileri kimden öğrenilmiş? (n=95)	Akraba	43	15	58	62.1
	Çevre	10	7	17	17.9
	Hatırlamıyor	2	4	6	6.3
	Medya	7	6	13	12.6
	Diğer	0	1	1	1.1
Bitkiler en çok hangi amaçlarla kullanılıyor? (n=95)	İlaç	1	0	1	1.1
	Gıda	7	4	11	11.6
	İlaç ve gıda	53	30	83	87.3

Halk ilacı olarak kullanılan bitkiler nereden temin ediliyor? (n=92)	Köy civarı	16	12	28	30.4
	Pazar	8	12	20	21.7
	Kent	15	10	25	27.2
	Diğer	0	1	1	1.1
	Köy civarı + pazar	10	8	18	19.6
Etnik yapı (n=50)	Yerli halk	10	7	17	34
	Laz	5	4	9	18
	Muhacir	10	6	16	32
	Arnavutluk	3	2	5	
	Diğer	7	4	11	10
Hastalık durumunda önce ne yapar? (n=93)	Diğer	4	4	8	16
	Doktora gider	30	21	51	54.8
	Kendi çare arar	0	0	0	0.0
	Her ikisi birden	30	12	42	45.2

Bafra'da saha çalışmalarında öncelikle mülakat yapılan kişilerin demografik özelliklerinin yanı sıra, anketimizde yer alan diğer bazı sorular da yöneltilerek halk ilaçlarını kullanan kişiler hakkında konuyla ilişkili çeşitli bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Tamamı mülakatlarımıza gönüllü olarak katılmış olan kişilerden elde edilen sözkonusu bilgiler derlenerek Tablo 7'de sunulmuştur. Tablo 7'de de görülebileceği gibi, katılımcıların %32'sini muhacirler, %18'ini ise Laz'lar oluşturmuştur. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde, halk ilacı konusunda bilgi sahibi olan kişilerin %43'ünün 66 yaşından büyük, yaklaşık %34'ünün 51-65 yaş aralığında, %20'sinin 36-50 yaş aralığında ve sadece %3'ünün 35 yaşından küçük olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle konu hakkında bilgisi olan kişilerin %77'sinin yaşının 50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu kişilerin %80'inin en fazla ilkokul mezunu olduğu ve eğitim durumu yükseldikçe halk ilacına olan ilginin azaldığı ve neredeyse tamamına yakınının geçimini çiftçilikle sağladığı belirtilmektedir. Mülakat yapılan kişilerin %62'sinin halk ilacı bilgilerini büyüklerinden, %18'inin çevresinden öğrendiği, %12'sinin ise verdikleri bilgiyi çeşitli medya organlarından öğrendiği anlaşılmıştır. Nadiren halk ilacı bilgilerini içerseler

dahi, medyadan edinilen bilgiler genel olarak atadan gelen bilgi olmaması sebebiyle ayrı bir başlık altında listelenmiş ve halk ilacı monograflarına dahil edilmemiştir (Tablo 6). Katılımcıların herhangi bir hastalık durumunda %55'inin öncelikle doktora gittiği, kalan kısmının ise doktora gitmenin yanında kendisinin de çare aradığı belirlenmiştir. Diğer taraftan katılımcıların %87'si bitkilerin hem şifa ve hem de besin olarak kullandığını belirtilmiş olup, sadece şifa veya gıda olarak kullandığını belirten kişi sayısı son derece azdır (sırasıyla %1.1 ve %11.6).

Bafra'da yapılan saha çalışmalarında tespit edilen halk ilaçları irdelendiğinde, büyük bir kısmının bitkisel kaynaklı olduğu ve 33 familyaya ait 53 cins ve türdeki 62 taksonun, ilçede halk ilacı olarak çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bitkilerin familyalara göre dağılımlarına bakıldığında, belirlenen familyalardan Rosaceae (8 takson), Lamiaceae (7 takson) ve Asteraceae'nin (5 takson) takson sayısı bazında halk ilacı olarak en fazla karşılaşılan familyalar olduğu görülmüştür (bakınız Tablo 8).

Tablo 8: Bafra'da halk ilacı olarak kullanılan bitkiler ve familyaları.

Familya	Cins, tür adı (varsa alt türü ve varyetesi)
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller <i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill
Apocynaceae	<i>Nerium oleander</i> L.
Asteraceae	<i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>coelopoda</i> <i>Crepis foetida</i> L. subsp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak <i>Helianthus annuus</i> L. <i>Tanacetum corymbosum</i> (L.) Schultz subsp. <i>cinereum</i> (Gris.) Hayek <i>Tanacetum parthenicum</i> (L.) Schultz Bieb.
Boraginaceae	<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don
Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> L.
Caprifoliaceae	<i>Sambucus ebulus</i> L.

Cornaceae	<i>Cornus mas</i> L.
Corylaceae	<i>Corylus maxima</i> Miller
Crassulaceae	<i>Sedum pallidum</i> Bieb. <i>Sedum</i> sp.
Equisetaceae	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.
Fabaceae	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.
Fagaceae	<i>Quercus frainetto</i> Ten.
Gentianaceae	<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.
Lamiaceae	<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i> <i>Mentha piperita</i> L. <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i> <i>Salvia forskahlei</i> L. <i>Teucrium polium</i> L. <i>Thymus</i> sp.
Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.
Liliaceae	<i>Allium cepa</i> L. <i>Allium porrum</i> L. <i>Allium sativum</i> L.
Malvaceae	<i>Lavatera punctata</i> All <i>Malva neglecta</i> Wallr.
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L. <i>Morus nigra</i> L.
Oleaceae	<i>Olea europaea</i> L.
Pinaceae	<i>Pinus</i> sp.
Plantaginaceae	<i>Plantago lanceolata</i> L. <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i>
Poaceae	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. <i>Triticum</i> sp. <i>Zea mays</i> L.
Polygonaceae	<i>Rumex</i> sp.
Punicaceae	<i>Punica granatum</i> L.

Ranunculaceae	<i>Clematis</i> sp.
Rosaceae	<i>Cydonia oblonga</i> Miller <i>Laurocerasus officinalis</i> Roemer <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Prunus avium</i> L. <i>Prunus</i> sp. <i>Rosa canina</i> L. <i>Rubus discolor</i> Weihe & Nees. <i>Rubus</i> sp.
Salicaceae	<i>Salix babylonica</i> L.
Solanaceae	<i>Lycopersicum esculentum</i> L. <i>Nicotiana tabacum</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L.
Tiliaceae	<i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.
Vitaceae	<i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.
33 familya	53 cins, 53 tür (62 takson)

İlçede halk ilaçlarında kullanılan bitkilerin, kullanılan kısımlarının dağılımı incelendiğinde en fazla yaprak ile meyvenin kullanıldığı, genel toplam içerisinde bu iki bitki organının kullanımının yarıdan fazlayı (%56) teşkil ettiği görülmektedir (bakınız Tablo 9).

Tablo 9: Bitkilerin halk ilacı olarak kullanılan kısımlarının sayı ve oranları.

Kullanılan kısım	Sayı	Yüzde oranı
Yaprak	32	35.96
Meyve ve kısımları	18	20.22
Çiçek	7	7.86
Toprak altı kısımlar	5	5.61
Gövde ve kısımları	3	3.37
Tohum	3	3.37

Bütün halde toprak üstü	2	2.24
Toplam	89*	100.00

* ; Bazı bitkilerin birden fazla kısımları kullanıldığı için bu sayı takson sayımızdan farklıdır.

Diğer taraftan bitkilerin ilçede birbirine yakın olmakla birlikte dahilen kullanım oranının (%52.58) haricene (%47.42) göre bir miktar daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (bakınız Tablo 10). Tüm bu bitkilerin neredeyse tamamına yakını uygulanmadan önce çeşitli işlemlerden geçirilmektedir (dahilen kullanılanların yaklaşık %93'ü, haricen kullanılanların yaklaşık %85'i). Bu işlemler esnasında dahilen kullanılanlarda dekoksasyon, haricen kullanılanlarda ise soldurma yöntemi öne çıkmaktadır.

Tablo 10: Bitkisel kaynaklı halk ilaçlarının hazırlanış şekilleri ve uygulama yolları.

Haricen			Dâhilen		
	Kullanım sayısı	% oranı		Kullanım sayısı	% oranı
İşlem görmemiş	14	7.21	İşlem görmemiş	7	3.61
Çeşitli işlemlerden geçmiş	78	40.21	Çeşitli işlemlerden geçmiş	95	48.97
<i>Dekoksasyon</i>	4	2.06	<i>Dekoksasyon</i>	65	33.51
<i>İnfüzyon</i>	3	1.55	<i>İnfüzyon</i>	17	8.76
<i>Lapa, merhem</i>	11	5.67	<i>Diğer</i>	13	6.70
<i>Diğer (soldurma)</i>	60	30.93			
Toplam	92	47.42	Toplam	102	52.58

Elde edilen bulgular incelenirken, ilçede halk ilaçlarının en çok hangi hastalıklarda kullanıldığına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Tablo 11'de de görülebileceği gibi çalışma alanımızda halk ilaçları en fazla romatizmal ve ortopedik rahatsızlıkların semptomlarının giderilmesinde kullanılmaktadır. Bunu sırasıyla dermatolojik rahatsızlıklar, solunum yolu rahatsızlıkları, gastrointestinal sistem rahatsızlıkları takip etmektedir. Bir

başka açıdan bakıldığında, bu sıralama yardımıyla çalışma alanımızda en çok karşılaşılan hastalıkların genel bir profilinin de çıktığını varsaymak yanlış olmayacaktır.

Tablo 11: Hastalık gruplarına göre kullanılan halk ilacı sayısı.

Hastalık	Kullanılan Halk İlacı				
	Bitkisel Kaynaklı	Hayvansal Kaynaklı	Diğer	Toplam	Genel Toplamdaki % Oranı
Romatizmal ve ortopedik rahatsızlıklar (kireçleme, diz, ayak, bacak ağrıları, kırık-çıkık, burkulma vb.)	43	7	2	52	21.49
Dermatolojik hastalıklar (çıban, dolama, yara, temro, siğil, kan dindirici , ağız yarası, kellik, saçkıran vb.)	34	8	8	50	20.66
Solunum yolu hastalıkları (grip, nefes darlığı, bronşit, boğaz ağrısı vb.)	46	2	-	48	19.84
Gastrointestinal sistem hastalıkları (mide ağrısı, karın ağrısı, ishal, kabızlık, gaz vb.)	24	-	5	29	11.99
Ürogenital sistem hastalıkları (prostat, böbrek taşı, idrar yolu rahatsızlıkları vb.)	12	1	-	13	5.37
Kulak hastalıkları	7	5	1	13	5.37
Yüksek ateş, çeşitli ağrılar ve iltihaplar	7	2	2	11	4.55
Diğer (uyku bozukluğu, sağlıklı yaşam vd.)	10	-	-	10	4.13
Güneş çarpması	4	2	-	6	2.48
Şeker hastalığı	4	-	-	4	1.65
Kalp ve damar hastalıkları	4	-	-	4	1.65
Göz hastalıkları	-	1	-	1	0.41
Hayvan hastalıkları	1	-	-	1	0.41
Toplam	196	28	18	242	100.00

İlçede yapılan tüm çalışmalarımız sonucunda elde edilen bilgiler, ülkemizde daha önce yapılmış olan halk ilacı çalışmaları ile de karşılaştırılmıştır⁴⁻⁵³. Buna göre 2 bitkinin Türkiye’de ilk kez halk ilacı olarak kullanıldığı bizim araştırmalarımız ile ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki

olan *Lavatera punctata* All bitkisinin bir avuç kadar yaprağının, mide ağrılarına karşı 2-3 bardak kaynar suya konularak ağzı kapalı halde 5-10 dakika bekletildikten sonra günde bir kere, bir su bardağı aç veya tok karnına içildiği Evrenuşağı Köyü'nde kaydedilmiştir. Kamberli Köyü'nde ise yine mide ağrılarını geçirmek için iki haftada bir soğan, salça ve pirinçle yemeğinin yapılıp yenildiği tespit edilmiştir. Her iki köyde de bitkinin “ebegümeci” adıyla bilinmesi, aynı familyadan olan, mide ağrılarına karşı kullanıldığı bilinen ve ülkemizde genel olarak ebegümeci adını alan *Malva* türleriyle morfolojik benzerliği nedeniyle karıştırılmış olabileceğini akla getirmektedir. Ancak benzer bir kullanımın Evrenuşağı Köyü'nde de tespit edilmesi ayrı bir kullanım olduğunu teyit eder niteliktedir⁶⁴.

Ülkemizde halk ilacı olarak kullanıldığı ilk kez tespit edilen bir diğer bitki ise, karın ağrısı, gaz ve şişkinlik için kullanıldığı belirlenen ve “papatya” adıyla bilinen *Tanacetum corymbosum* (L.) Schultz subsp. *cinereum* (Gris.) Hayek çiçekleridir. Evrenuşağı Köyü'nde bu bitkinin bir su bardağı soğuk suya 5-6 adet güneşte kurutulmuş çiçeği konularak kaynatılmak suretiyle hazırlanan dekoksiyondan, birkaç gün süresince (günün herhangi bir saatinde, aç veya tok halde) günde bir çay bardağı içildiği belirtilmiştir. Bahsedilen kullanım bazı *Tanacetum* türlerinin de içinde olduğu ve ülkemizde papatya olarak bilinen bitkilerin kullanımına benzerdir. Bununla birlikte, söz konusu türün kullanımı Türk Halk İlaçları Envanteri'ne ilk kez bu çalışma ile girmektedir.

Çalışmalarımız esnasında Türkiye'de daha önce halk ilacı olarak kullanıldığı literatürde kayıtlı olan bitkilerin, kayıtlı kullanımlarının dışında Bafra'da farklı amaçlar için veya farklı şekillerde yeni kullanım bilgileri olduğu dikkatimizi çekmiştir. Bunlar ayrıca bir araya toplanarak Tablo 12'de alfabetik düzende listelenmiştir.

Tablo 12: Yurdumuzda daha önce halk ilacı kullanımı bulunan çeşitli bitkilerin Bafra’da tespit edilen yeni kullanımları.

Bitkinin adı	Kullanım amacı ve uygulanaşı
<i>Allium porrum</i> L.	Boğaz ağrısı için; 2-3 adet bitkinin toprak üstü kısımları, bir yemek kaşığı sıvı yağda iyice kavruarak boğaza bir bez ile sarılır, soğuyana kadar bekletilir. Bir kez uygulamak yeterlidir.
<i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>coelopoda</i>	Sinüzit için; gölgede kurutulmuş 6-7 adet bitkinin çiçeklerinden, bir su bardağı soğuk suya konularak, kaynatılır. Bir çay bardağı sıcak olarak (aç-tok fark etmez) içilir. Bir hafta süre ile günde bir kere uygulanır.
<i>Centaureum erythraea</i> Rafn.	Hemoroit için; yarım yemek kaşığı bal ve yarım yemek kaşığı bitkinin güneşte kurutulmuş ve toz edilmiş kısımlarından karıştırılır ve sabah aç karnına yenilir. Uygulamaya 3 gün devam edilir. Geçmezse uygulama 15 gün sonra aynı şekilde tekrarlanır. Bitkinin toprak üstü kısımları, ceviz yaprağı (<i>Juglans regia</i> L.) ve çorba nanesinden (<i>Mentha</i> sp.) ikişer avuç alınıp, soğuk suya konulur ve 5 dakika kadar kaynatılır. Bu şekilde hazırlanan dekoksion sıcak su dolu bir leğene konularak biraz ılıdıktan sonra içine oturulur ve su soğuyana kadar beklenir. Bir kere yapmak yeterlidir.
<i>Corylus maxima</i> Miller	Böbrek taşı düşürmek için; 10 tane taze yaprak çay gibi demlenir. Böbrek taşı düşene kadar her gün çay gibi içilir.
<i>Helianthus annuus</i> L.	Çocuklardaki kulak ağrısı için; ağrıyan kulağa bir kez 1-2 damla tohumlarından elde edilen sabit yağ damlatılır.
<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli	Kireçlenme için; bir tutam bitkinin gölgede kurutulmuş kısımlarından bir su bardağı sıcak suya atılır, ağzı kapatılıp demlenmeye bırakılır. Bu şekilde hazırlanan infüzyondan faydası görülünceye kadar

	her gün sabah, akşam bir çay bardağı tok karnına içilir.
<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill	Boğaz ağrısı için; iki avuç kadar yaprak sıvı yağda hafifçe kavrulur. Bir bez ile akşamları boğaza sarılır. Boğaz ağrısı geçene kadar her gün uygulanır ve sabaha kadar bez bekletilir. Kabızlık için; yarım demet kadar bitkinin toprak üstü kısımlarının üzerine 1-1,5 litre soğuk su konulur, ısıtılır ve bir iki taşım kaynatılır. Kabızlık geçene kadar her gün sabah akşam aç karnına birer su bardağı kadar içilir.
<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange	Yanlış kaynayan kırıklar için; 2-3 tane kök yaklaşık yarım litre inek sütü ile kaynatılır. Macun kıvamına gelince akşam yanlış kaynayan kırığın üzerine sürülerek sarılır, terletilir. Sabaha kadar bekletilir. Sabah yanlış kaynayan kemik, yerinden çıkmış olur. Bir kere yapmak yeterlidir.
<i>Punica granatum</i> L	Kellik için; meyvenin dış kabuğu kesilir, ezilir, içine iki kaşık ayçiçek yağı (<i>Helianthus annuus</i> L.) konulur ve yarım saat kadar bekletilir. Bu karışım kel olan bölgeye sürülerek 15-20 dakika bekletilir. Uygulamaya saç çıkana kadar haftada bir kez devam edilir.
<i>Sedum pallidum</i> Bieb.	Yara iyileştirici; birkaç tane yaprak ezilir, yaranın üzerine bir bez ile sarılır ve bu şekilde 1-2 saat bekletilir. Yarayı hızla iyileştirir. Bir kere uygulamak yeterlidir.
<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don	Balgam söktürmek ve kabızlık için; 5-6 adet yaprak, 3-4 su bardağı soğuk suya konulup ısıtılarak 2-3 dakika kadar kaynatılır. Ardından süzülür ve ılık halde 1 su bardağı kadar içilir. Balgam gidene veya kabızlık geçene kadar sabahları aç karnına 1 su bardağı içilir.
<i>Triticum</i> sp.	Gripte nefes açmak için; tohumun kabuğundan elde

	edilen kepekten 4-5 yemek kaşığı alınır ve merhem kıvamı elde edilene kadar çok az ılık su ilave edilerek birkaç gün akşamları göğüs bölgesine sürülür, üzeri sarılarak sabaha kadar bekletilir ve sabah temizlenir.
<i>Zea mays</i> L.	Saçkıranda; demir bir yüzeyin üzerine 8-9 tane meyve konulur ve yağı çıkana kadar ateşin üzerinde ısıtılır. Çıkan yağ saçkıranın olduğu bölgeye, saç çıkana kadar her gün, günde bir kez parmak ile sürülür.

Bafra, değişik etnik kökenli halkının yanı sıra iklimi ve biyoçeşitliliği bakımından da önemli ilçelerimizdendir. Ancak saha çalışmaları esnasında konu hakkında çok az kişinin bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Çalışmalarda önemli miktarda bilgi edinilmiş olmakla birlikte, umulan düzeyde halk ilacı kullanımı olmadığı görülmüştür. Halk ilacına olan ilginin çeşitli sebeplerle tüm Türkiye'dekine paralel olarak Bafra'da da azalması bu sonucun ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte çeşitli nedenlerin yanında, halkın geçim kaynaklarının gün geçtikçe daha fazla tarıma dayanıyor olması nedeniyle, yabani bitki alanlarının daralması ve bunun flora üzerindeki olumsuz etkisi de unutulmamalıdır. Diğer taraftan Bafra hızla sanayileşmekte olan bir ilçedir. Kısaca bahsedilen tüm bu etkenlere rağmen, ilçede önemli bir miktarda halk ilacı bilgisine ulaşılmıştır. Diğer taraftan bu çalışma ile ilk kez Bafra Halk İlacı Envanteri çıkarılmış ve kayıt altına alınmıştır.

6. ÖZET

BAFRA (SAMSUN) HALK İLAÇLARI

Bu çalışmada, daha önce araştırılmamış olduğu tespit edilen Bafra'nın (Samsun) halk ilaçları, tez konusu olarak seçilmiştir. Bunun için ilçeye 2010-2011 yılları arasında 18 bilimsel gezi düzenlenerek sahada ilgili kişilerle mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen bitkisel kaynaklı halk ilacı verileri incelendiğinde, 33 familyaya ait 53 cins ve 62 taksonun halk arasında çeşitli rahatsızlıklara karşı kullanıldığı tespit edilmiştir. İlçede en çok Rosaceae, Lamiaceae ve Asteraceae familyalarına ait bitkiler bu amaçla kullanılmaktadır. Ayrıca, 16 adet hayvansal kaynaklı, yanı sıra hayvansal ve bitkisel kaynaklı olmayan 9 adet materyal yine Bafra'da halk ilacı olarak kullanılmaktadır.

Çalışmalarımız esnasında, *Tanacetum corymbosum* (L.) Schultz subsp. *cinereum* (Gris.) Hayek ve *Lavatera punctata* All. bitkilerinin daha önce Türkiye'de halk ilacı olarak kullanımına dair bir kayıt olmadığı görülmüştür. Ayrıca ülkemizde halk ilacı olarak kullanıldığı bilinen 13 bitkinin, bu çalışma ile yeni kullanımları tespit edilerek kayıt altına alınmıştır.

Bafra'da en çok halk ilacı kullanımı olan rahatsızlıkların sırasıyla romatizmal ve ortopedik rahatsızlıklar, cilt hastalıkları, solunum yolu rahatsızlıkları ve gastrointestinal sistem rahatsızlıkları olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, halk ilaçlarının hızla yok olduğu sonucu, araştırmalarımız esnasında bir kez daha ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ülkemizde halk ilaçlarının tespit edilmesine yönelik çalışmaların hızlandırılmasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde, her şeye rağmen günümüze intikal edebilmiş olan halk ilacı bilgilerinin de hızla yok olması kaçınılmaz olacaktır.

Anahtar kelimeler: Halk ilacı, Bafra, Etnobotanik, Samsun, Tıbbi Bitkiler.

7. SUMMARY

FOLK MEDICINES OF BAFRA (SAMSUN)

In this study, folk medicines of Bafra (Samsun) that was not studied before were chosen as thesis subject. Therefore, 18 scientific trips were organized to the district in between 2010-2011 and interviews were conducted with relevant people. When the plant sourced folk medicine data were analyzed, 62 taxa that belong to 53 genera of 33 families were identified to be used against different disorders among local people. For this purpose plants of Rosaceae, Lamiaceae and Asteraceae families were used mostly in the district. Also, 16 animal sourced and 9 neither plant nor animal sourced materials are using as folk medicine in Bafra.

During this study, it was seen that there were not any record of *Tanacetum corymbosum* (L.) Schultz subsp. *cinereum* (Gris.) Hayek and *Lavatera punctata* All. in folk medicine in Turkey. Besides, new usages of 13 plants that are previously known to be used as folk medicine were determined and recorded.

It was determined that in Bafra, folk medicines are most widely used for the treatment of rheumatic and orthopedic, dermatological, respiratory tract diseases and gastrointestinal system disorders, respectively. On the other hand, during our investigations, it was determined once again that the knowledge of folk medicine is being lost rapidly. Consequently, acceleration of researches needs to be done to identify folk medicines in Turkey. Otherwise, the rapid disappearing of folk medicine knowledge carried to present will be inevitable.

Key words: Folk Medicine, Bafra, Ethnobotany, Samsun, Medicinal Plants.

8. KAYNAKLAR

1. Karcı E, Günbatan T, Gürbüz İ, Akaydın G. Bafra (Samsun) Halk İlaçları. Bildiri Özetleri Kitabı: 81. XX. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı; 2012 Ekim 10-13; Antalya, Türkiye.
2. Türk Eczacılar Birliği. Dünya İlaçta Durum Raporu 2011. Ankara. Birlik; 2011.
3. Sezik E. Türkiye’de Halk İlacı Araştırmaları ve Önemi. İçinde: Başer KHC, editör. 9. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; 1991. s. 1-7.
4. Keskin M. Kavak (Samsun) İlçesine Bağlı Bazı Köylerde Etnobotanik Bir Araştırma. OT Sistemik Botanik Dergisi 2008, 15 (2): 141-150.
5. Türkan Ş, Malyer H, Öz Aydın S, Tümen G. Ordu İli ve Çevresinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2006; 10 (2): 162-166.
6. Ezer N, Mumcu Arısan Ö. Folk Medicines in Merzifon (Amasya, Turkey). Turk J Bot 2006; 30: 223-230.
7. Cansaran A, Kaya Faruk Ö, Yıldırım C. Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler Köyleri (Gümüşhacıköy/Amasya) Arasında Kalan Bölgede Etnobotanik Bir Araştırma. Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi 2007; 19 (3): 243-257.
8. Cansaran A, Kaya Ö.F. Contribution of the Ethnobotanical Investigation Carried Out In Amasya District of Turkey (Amasya-Center,

Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş Villages; Yassıçal and Ziyaret Towns). *Biological Diversity and Conservation* 2010; 3 (2): 97-116.

9. Honda G, Yeşilada E, Tabata M, Sezik E, Fujita T, Takeda Y ve ark. Traditional Medicine in Turkey VI. Folk Medicine in West Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın Provinces. *J Ethnopharmacol* 1996; 53: 75-87.
10. Sezik E, Yeşilada E. Türkiye’de Bitkilerin Halk İlacı Olarak Kullanılışı. İçinde: Gürkan E, Tuzlacı E, editörler. 13. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. İstanbul: İÜ Ecz Fak Yay; 2001. s. 103-110.
11. Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Goto K, Ikeshiro Y. Traditional Medicine in Turkey I. Folk Medicine in North-east Anatolia. *J Ethnopharmacol* 1991; 35: 191-196.
12. Sezik E, Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T ve ark. Traditional Medicine in Turkey X. Folk Medicine in Central Anatolia. *J Ethnopharmacol* 2001; 75: 95-115.
13. Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Goto K, Ikeshiro Y. Traditional Medicine in Turkey IV: Folk Medicine in the Mediterranean Subdivision. *J Ethnopharmacol* 1993; 39: 31-38.
14. Yeşilada E, Sezik E. Part 28. A Survey on the Traditional Medicine in Turkey: Semi-quantitative Evaluation of the Results. Recent Progress in Medicinal Plants. Vol. VII. İçinde: Singh VK, Govil JN, Hashmi S, Singh G, editörler. *Ethnomedicine and Pharmacognosy-II*. LLC, Houston, Texas: Studium Press; 2003. s. 389-412.

15. Tabata M, Sezik E, Honda G, Yeşilada E, Fukui H, Goto K ve ark. Traditional Medicine in Turkey III. Folk Medicine in East Anatolia, Van and Bitlis Provinces. *Int J Pharmacogn* 1994; 32 (1): 3-12.
16. Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş. Ankara, Gölbaşı'nda Yabani Bitkilerin Kullanılış Amaçları ve Şekilleri Üzerine Bir Araştırma. *OT Sist Bot Der* 2001; 8(2): 105-120.
17. Yeşilada E, Sezik E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T. Traditional Medicine in Turkey IX: Folk Medicine in North-west Anatolia. *J Ethnopharmacol* 1999; 64: 195-210.
18. Sezik E, Zor M, Yeşilada E. Traditional Medicine in Turkey II. Folk Medicine in Kastamonu. *Int J Pharmacogn* 1992; 30 (3): 233-239.
19. Fujita T, Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Takeda Y ve ark. Traditional Medicine in Turkey VII. Folk Medicine in Middle and West Black Sea Regions. *Econ Bot* 1995; 49 (4): 406-422.
20. Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş. Anadolu'da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma. İçinde: Başer KHC, Kırimer N, editörler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. Eskişehir: 2002. s. 434-457. [internette] 2004 [14.01.2010'da okundu]. Elektronik adresi: <http://documents.anadolu.edu.tr/bihat/e-kitap/isimsekpdf.pdf>.
21. Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş. An Ethnobotanical Survey of the Beypazarı, Ayaş and Gündül District Towns of Ankara Province (Turkey). *Econ Bot* 2004; 58 (4):705-720.

22. Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Fujita T, Tanaka T ve ark. Traditional Medicine in Turkey V. Folk Medicine in the Inner Taurus Mountains. J Ethnopharmacol 1995; 46: 133-152.
23. Sezik E, Yeşilada E, Tabata M, Honda G, Takaishi Y, Fujita T ve ark. Traditional Medicine in Turkey VIII. Folk Medicine in East Anatolia; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır Provinces. Econ Bot 1997; 51 (3): 195-211.
24. Tuzlacı E, Eryaşar Aymaz P. Turkish Folk Medicinal Plants, Part IV: Gönen (Balıkesir). Fitoterapia 2001; 72: 323-343.
25. İlçim A, Varol Ö. Hatay ve K.Maraş (Türkiye) İllerindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. OT Sist Bot Der 1996; 3 (1): 69-74.
26. Koçak S, Özhatay N. Karaman İlinden Etnobotaniğe Katkılar. İçinde: Gürkan E, Tuzlacı E, editörler. 13. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. İstanbul: İÜ Ecz Fak Yay; 2000. s. 275-280.
27. Kültür Ş. Medicinal Plants Used in Kırklareli Province (Turkey). J Ethnopharmacol 2007; 111: 341-364.
28. Ecevit Genç G, Özhatay N. An Ethnobotanical Study in Çatalca (European Part of İstanbul) II. Turk J Pharm Sci 2006; 3 (2): 73-89.
29. Elçi B, Erik S. Gündül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Hacet Univ Ecz Fak Der 2006; 26 (2): 57-64.

30. Everest A, Öztürk E. Focusing on the Ethnobotanical Uses of Plants in Mersin and Adana Provinces (Turkey). J Ethnobiol and Ethnomed 2005; 1 (6): 1-6.
31. Ertuğ F. Bodrum Yöresinde Halk Tıbbında Yararlanılan Bitkiler. İçinde: Başer KHC, Kırimer N, editörler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. Eskişehir: 2002. s. 76-93. [internette]. 2004 [14.01.2010'da okundu]. elektronik adresi: <http://documents.anadolu.edu.tr/bihat/e-kitap/fertugpdf.pdf>
32. Sürmeli B, Sakçalı S, Öztürk M, Serin M. Kilis ve Çevresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler. İçinde: Gürkan E, Tuzlacı E, editörler. 13. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı. İstanbul: İÜ Ecz Fak Yay; 2001. s. 211-220.
33. Tuzlacı E, Erol MK. Turkish Folk Medicinal Plants. Part II: Eğirdir (Isparta). Fitoterapia 1999; 70: 593-610.
34. Ertuğ F. An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (Turkey). Econ Bot 2000; 54 (2): 155-182.
35. Akalın E, Alpınar K. Tekirdağ'ın Tıbbi ve Yenen Yabani Bitkileri Hakkında Bir Araştırma. Ege Üniv Ecz Fak Der 1994; 2 (1): 1-11.
36. Özçelik H. Akseki Yöresinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Faydalı Bitkilerin Yerel Adları ve Kullanılışları. Doğa TU Botanik Der 1987; 11 (3): 316-321.

37. Gençler Özkan AM, Koyuncu M. Traditional Medicinal Plants Used in Pınarbaşı Area (Kayseri-Turkey). Turkish J Pharm Sci 2005; 2 (2): 63-82.
38. Özgen U, Çoşkun M. Ilıca (Erzurum) İlçesine Bağlı Köylerde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler. Econ Bot 2004; 58 (4): 691-696.
39. Işık S, Gönüz A, Arslan Ü, Öztürk M. Afyon (Türkiye) İlindeki Bazı Türlerin Etnobotanik Özellikleri. OT Sist Bot Der 1995; 2 (1): 161-166.
40. Gümüş İ. Ağrı Yöresinde Yetişen Bazı Faydalı Bitkilerin Yerel Adları ve Kullanılışları. Turk J Bot 1994; 18: 107-112.
41. Özgökçe F, Özçelik H. Ethnobotanical Aspects of some Taxa in East Anatolia, Turkey. Econ Bot 2004; 58 (4): 697-704.
42. Tuzlacı E, Tolon E. Turkish Folk Medicinal Plants, Part III: Şile (İstanbul). Fitoterapia 2000; 71: 673-685.
43. Ünsal Ç, Vural H, Sarıyar G, Özbek B, Ötük G. Traditional Medicine in Bilecik Province (Turkey) and Antimicrobial Activities of some Selected Species. Turk J Pharm Sci 2010; 7 (2): 139-150.
44. Yeşil Y, Akalın E. Folk Medicinal Plants in Kürecik Area (Akçadağ/Malatya-Turkey). Turk J Pharm Sci 2009; 6 (3): 207-220.
45. Uzun E, Sarıyar G, Adersen A, Karakoç B, Ötük G, Oktayoğlu E ve ark. Traditional Medicine in Sakarya Province (Turkey) and

Antimicrobial Activities of Selected Species. J Ethnopharmacol 2004; 95: 287-296.

46. Koçyiğit M, Özhatay N. Wild Plants Used as Medicinal Purpose in Yalova (Northwest Turkey). Turkish J Pharm Sci 2006; 3 (2): 91-103.
47. Ezer N, Avcı K. Çerkeş (Çankırı) Yöresinde Kullanılan Halk İlaçları. Hacet Üniv Ecz Fak Der 2004; 24 (2): 67-80.
48. Uğurlu E, Seçmen O. Medicinal Plant Popularly Used in the Villages of Yunt Mountain (Manisa-Turkey). Fitoterapia 2008; 79 (2): 126-131.
49. Kargioğlu M, Cenkcı S, Serteser A, Evliyaoğlu N, Konuk M, Kök MŞ ve ark. An Ethnobotanical Survey of Inner-West Anatolia, Turkey. Hum Ecol 2008; 36:763-777.
50. Bulut G. Folk Medicinal Plants of Silivri (İstanbul, Turkey). Marmara Pharm J 2011; 15: 25-29.
51. Vural M, Karavelioğulları FA, Polat H. Çiçekdağı (Kırşehir) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Ot Sist Bot Der 1997; 4 (1): 117-124.
52. Sarper F, Akaydın G, Şimşek I, Yeşilada E. An Ethnobotanical Field Survey in the Haymana District of Ankara Province in Turkey. Turk J Biol 2009; 33: 79-88.
53. Günbatan T. Çamlıdere (Ankara) Halk İlaçları. Yüksek Lisans. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2011.

54. Fazıl Ö, Mahmut K. The Flora and Vegetation of Kunduz Forests (Vezirköpr. / Samsun). Turk J Bot 2002;26: 371-393.
55. Samsun Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005. Samsun İl Çevre Durum Raporu.
56. T.C. İçişleri Bakanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü [internette]. [20.12.2012'da okundu]. Elektronik adresi: http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=55&p_ilce1=1164&p_kod=2&p_yil=2011&p_dil=1&desformat=html.
57. Yiğit H. Samsun ve İlçeleri.1.Bafra: DTY Ajans; 2011. 125-145.
58. Bafra Belediyesi Web Sitesi [internette]. [05.06.2012'da okundu]. Elektronik adresi: <http://www.bafra.gov.tr/?haberNo=372>.
59. Kutbay HG, Kilinc M, Karaer F.Flora of Nebyan Dağı (Samsun/Bafra). Turk J of Bot 1995; 19: 345-371.
60. Davis PH. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. 1-9, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press; 1965-1988.
61. Güner A, Özhatay N, Ekim T, Bağcı KHC, editörler. Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Supplement), Vol. 11, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press; 2000.
62. Davis PH, Mill RR, Tan K, editörler. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 10 (Suppl.), Edinburgh: Edinburgh Univ. Press; 1988.

63. Bafra Kaymakamlığı Web Sitesi [internette]. [11.01.2013'da okundu].
Elektronik adresi: <http://www.bafra.gov.tr/?haberNo=371>.
64. Gürbüz İ, Özkan A. M, Yeşilada E, Kutsal O. Anti-Ulcerogenic Activity of Some Plants Used in Folk Medicine of Pınarbaşı (Kayseri-Turkey).
Journal of Ethnopharmacology 2005; 101: 313-318.

9. EKLER

Ek-1: Bafra İlçesinde halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin bilimsel adlarına göre alfabetik sıralaması ve herbaryum numaraları.

Sıra No	Bilimsel Adı	Sahadaki Herbaryum Numarası	GUE* numarası
1	<i>Allium cepa</i> L.	10 EK 008 10 EK 037 11 EK 142 11 EK 174	3036 3037 3038 3039
2	<i>Allium porrum</i> L.	10 EK 088 10 EK 096 11 EK 168	3040 3041 3042
3	<i>Allium sativum</i> L.	10 EK 007 10 EK 094 11 EK 143	3043 3044 3045
4	<i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>coelopoda</i>	10 EK 100	3046
5	<i>Brassica oleracea</i> L.	10 EK 017 10 EK 038 10 EK 039 10 EK 081 11 EK 172 11 EK 216	3047 3048 3049 3050 3051 3052
6	<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	11 EK 014 11 EK 079	3053 3054
7	<i>Clematis</i> sp.	10 EK 086	3056
8	<i>Cornus mas</i> L.	10 EK 074 10 EK 077	3057 3058
9	<i>Corylus maxima</i> Miller	10 EK 115	3059
10	<i>Crepis foetida</i> L. subsp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak	10 EK 033 10 EK 056	3060 3061
11	<i>Cydonia oblonga</i> Miller	10 EK 003 10 EK 060 11 EK 118 11 EK 121	3062 3063 3064 3065

		11 EK 124	3066
		11 EK 151	3067
		11 EK 157	3068
		11 EK 158	3069
		11 EK 177	3070
		11 EK 178	3071
		11 EK 200	3072
		11 EK 204	3073
		11 EK 206	3074
		11 EK 207	3075
		11 EK 211	3076
		11 EK 231	3077
		11 EK 232	3078
12	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	10 EK 091	3079
		11 EK 223	3080
13	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	10 EK 022	3081
14	<i>Ficus carica</i> L.	10 EK 053	3082
		10 EK 095	3083
		11 EK 186	3084
15	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	10 EK 078	3085
16	<i>Helianthus annuus</i> L.	11 EK 194	3086
17	<i>Hypericum perforatum</i> L.	10 EK 055	3087
		10 EK 067	3088
		10 EK 083	3089
18	<i>Juglans regia</i> L.	10 EK 011	3090
		10 EK 104	3091
19	<i>Laurocerasus officinalis</i> Roemer	10 EK 042	3092
20	<i>Laurus nobilis</i> L.	10 EK 043	3093
		10 EK 101	3094
21	<i>Lavatera punctata</i> All	10 EK 015	3095
		11 EK 220	3096
22	<i>Lycopersicum esculentum</i> L.	10 EK 004	3097
23	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	10 EK 026	3098
24	<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sm.) Arcangeli	10 EK 030	3099
		10 EK 084	3100
25	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp.	10 EK 040	3190

	<i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>		
26	<i>Mentha piperita</i> L.	10 EK 002 10 EK 010 11 EK 162 11 EK 227	3101 3102 3103 3104
27	<i>Mespilus germanica</i> L.	10 EK 041 10 EK 050 10 EK 093 11 EK 120 11 EK 197 11 EK 201	3105 3106 3107 3108 3109 3110
28	<i>Morus nigra</i> L.	10 EK 112.	3111
29	<i>Nerium oleander</i> L.	10 EK 105.	3112
30	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	10 EK 001 10 EK 021 10 EK 049 11 EK 166 11 EK 169 11 EK 196 11 EK 228	3113 3114 3115 3116 3117 3118 3119
31	<i>Olea europaea</i> L.	10 EK 073.	3120
32	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i>	10 EK 057 10 EK 068	3121 3122
33	<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A. W. Hill	10 EK 113 11 EK 139	3123 3124
34	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	10 EK 066.	3125
35	<i>Pinus</i> sp.	10 EK 046.	3126
36	<i>Plantago lanceolata</i> L.	10 EK 098 11 EK 173	3127 3128
37	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib) Lange	10 EK 005 10 EK 089 11 EK 185 11 EK 213	3129 3130 3131 3132
38	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i>	10 EK 062.	3133
39	<i>Prunus</i> sp.	10 EK 051	3134

		10 EK 103	3135
40	<i>Prunus avium</i> L.	10 EK 036.	3136
41	<i>Punica granatum</i> L.	10 EK 023.	3137
42	<i>Quercus frainetto</i> Ten.	10 EK 009.	3138
43	<i>Rosa canina</i> L.	10 EK 109 10 EK 064 11 EK 119	3141 3140 3142
44	<i>Rubus</i> sp.	10 EK 054 10 EK 107	3143 3144
45	<i>Rubus discolor</i> Weihe&Nees	11 EK 214.	3145
46	<i>Rumex</i> sp.	10 EK 058.	3139
47	<i>Salix babylonica</i> L.	10 EK 082	3146
48	<i>Salvia forskahlei</i> L.	10 EK 032.	3147
49	<i>Sambucus ebulus</i> L.	10 EK 018 10 EK 048 10 EK 072 11 EK 147 11 EK 152 11 EK 217 11 EK 225	3148 3149 3150 3151 3152 3153 3154
50	<i>Sedum</i> sp.	10 EK 106	3055
51	<i>Sedum pallidum</i> Bieb.	10 EK 025	3155
52	<i>Solanum tuberosum</i> L.	10 EK 006 10 EK 052 10 EK 102 11 EK 165 11 EK 167 11 EK 193	3156 3157 3158 3159 3160 3161
53	<i>Tanacetum corymbosum</i> (L.) Schultz subsp.cinereum (Gris.) Hayek	10 EK 019	3162
54	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz Bieb.	11 EK 155.	3163
55	<i>Teucrium polium</i> L.	10 EK 059.	3164
56	<i>Thymus</i> sp.	10 EK 070 11 EK 134 11 EK 199	3165 3166 3167

57	<i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	10 EK 027	3168
		10 EK 069	3169
		11 EK 122	3170
		11 EK 141	3171
		11 EK 205	3172
		11 EK 208	3173
		11 EK 209	3174
58	<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don	11 EK 138	3175
59	<i>Triticum</i> sp.	11 EK 181	3176
60	<i>Urtica dioica</i> L.	10 EK 013	3177
		10 EK 020	3178
		10 EK 061	3179
		10 EK 085	3180
		10 EK 099	3181
		11 EK 146	3182
		11 EK 188	3183
		11 EK 189	3184
61	<i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.	10 EK 044	3186
		10 EK 065	3187
62	<i>Zea mays</i> L.	10 EK 024	3188
		10 EK 076	3189

GUE: Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu.

Ek-2: Teşekkürler

Yüksek lisans tezimde benim her zaman yanımda olan, her türlü konuda bana yardımcı olan ve engin bilgilerini benimle en içten şekilde paylaşan sayın hocam Prof. Dr. İlhan GÜRBÜZ'e,

Bitkilerimin tayininde yardımını esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Galip AKAYDIN'a,

Çalışmalarımda yardımını esirgemeyen sevgili Uzm. Ecz. Tuğba GÜNBATAN'a,

Yüksek lisans tezimde benimle dere tepe aşp her türlü sıkıntıya katlanarak her zaman yanımda olan çok sevdiğim anneme ve babama,

Yüksek lisans tezimin ana unsurları olan, beni en içten şekilde ağırlamaya çalışan çok değerli nenelere, dedelere, teyzelere, amcalara, ağabeylere, ablalara ve kardeşlere,

İmkanlarından faydalanmamı sağlayan başta Farmakognozi Ana Bilim Dalı başkanı sayın Prof. Dr. Turhan BAYKAL'a olmak üzere tüm Farmakognozi Ana Bilim Dalı öğretim üyesi ve yardımcılara çok teşekkür ederim.

10. ÖZGEÇMİŞ

Adı : Elif

Soyadı : KARCI

Doğum Yeri : Bafra / SAMSUN

Doğum Tarihi : 01.05.1985

Eğitimi :

2009-halen, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans)

2004-2008, Gazi Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Lisans (Ankara)

2000- 2003, Bafra Kızılırmak Lisesi (Bafra, Samsun)

1996-2000, Bafra Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bafra, Samsun)

1991-1996, Sürmeli Köyü İlkokulu (Bafra, Samsun)

Yabancı Dili : İngilizce